DIKTER OCH BILDER

AF

KARL WETTERHOFF.

MED FÖRFATTARENS PORTRÄTT, SAMT LEFNADSTECKNING

AF

BIRGER SCHÖLDSTRÖM.

STOCKHOLM. ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Pris 2: 25.

Upsala Univ. Bibliotek

Sv. anth.
Sv. liter.
Dikter.

Karl Wetterhoff.

DIKTER OCH BILDER

AF

KARL WETTERHOFF.

MED FÖRF:S PORTRÄTT, SAMT LEFNADSTECKNING

AF

BIRGER SCHÖLDSTRÖM.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1889.

Lefnadsteckning.

Det romantiska idealets, den stämningsfulla naturåskådningens kanske främste bärare inom den nordiska literaturen: hufvudpersonen i »Hjortens Flugt» sjunger:

»Jeg fæster ingen Qvinde,
jeg sætter aldrig Bo;
jeg har en Elskerinde,
som evigt jeg er tro;
som Solen kaster Skygge,
som Blomst har Blad ved Blad,
vi sammen boe og bygge
og skilles aldrig ad.

— — — — — — — — — — —

Vi mödes allevegne,
i Slot, i Bondens Bo,
naar Dagens Farver blegne,
naar Natten gaaer til Ro;
hun deler, hvad mig qvæger,
jeg öiner i hver Drik,
der dufter i mit Bæger,
hendes vækkende Blik.

— — — — — — — — — — —

Derfor jeg hende fölger,
ihvor det saa gaaer,
saalænge der end bölger
en Lok af mit Haar.
Med hende, paa min Vinge,
som hidtil jeg flöi,
vil jeg med Jubel svinge
mig over Dal og Höi.»

För mig har mer än en gång ofvan stående stanzer framstått i jemförelse med den man, hvars enkla minnesruna här tecknas, en jemförelse så vidt den är möjlig mellan den poetiska sagans »unge Folmer Sanger» från tolfte århundradet och verklighetens Kalle Wetterhoff i det nittonde.

* * *

Den politiskt-oppositionella rörelse i vårt forna broderland hinsidan Östersjön, hvilken rörelse för mer än ett fjerdedels århundrade tillbaka ledde till Finlands inryckande i raden af vår verldsdels parlamentariska stater, räknade årtiondet förut bland sina främsta krafter blomman af Helsingfors' studentkår. Ej minst tog sig denna opposition uttryck under det krig, hvari under 1850-talets första hälft det väldiga czarriket, med hvars öde Finlands blifvit sam-

manlänkadt, invecklats med vestmakterna. Ett af de många utbrotten af de finske studenternes tankar under denna upprörda tid var den fest, som af ett antal bland dem Andersdagen 1855 anstäldes å utvärdshuset Thölö invid Helsingfors. Denna fest kom att firas kort efter det lord Palmerston i engelska parlamentet hållit sitt på den tiden öfver hela den civiliserade verlden uppmärksammade tal om de ryska Östersjöfästningarnas intagande. Och den finska ungdomsfesten inleddes med en travesti på den nämde engelske statsmannens tal af en tjugutreårig student vid namn *Karl Wetterhoff**, hvarpå under festens gång föreslogos skålar för »de krimska frukterna», för »de franska vinerna» och för »sardinerne», Marseljäsen sjöngs, med Topelii »förgripliga» ord, m. m., allt under det ynglingarne tyckte, att

»i en sådan krets behöfde
ingen man sin tunga banda».

Men det fans en spion midt bland dem, en angifvare, ej bland ynglingarne sjelfve, men i

* Karl Gustaf Wetterhoff var född den 27 november 1832, son af då varande auditören vid Finska skarpskyttebataljonen (sedermera lagmannen i Nyland och Tavastehus) Georg Adolf Wetterhoff och Sofia Karolina, född Stjernvall. Han blef student vid Helsingfors universitet, Nyländska afdelningen, 1852.

det musikkapell, som hyrts att med sina toner höja festens stämning. Till generalguvernören grefve von Berg öfverlemnades en lista öfver deltagarne i festen. För de fleste af dem blef följden förvisning från universitetet på längre eller kortare tid. Ett par af de värst »komprometterade» fruktade ännu värre följder och beslöto att fly undan, och således hände, att vintern 1856 till Stockholm anlände, passlöse, med en ringa reskassa och under främmande namn, två unge män, hvilka, sedan de snart nog här blifvit förvissade om hägn och skydd, framträdde såsom de finske studenterne Karl Wetterhoff och Filip von Schantz (sedan bekant tonsättare och orkesterledare, död 1865).

Wetterhoff hade under sin studenttid hufvudsakligast sysselsatt sig med literärt-estetiska studier, och dessa kommo honom nu till pass, då han i den stockholmska tidningspressen sökte sin verksamhet såsom literär och estetisk granskare. Ett par af hans kritiska uppsatser under första vistelsen i Sverige trycktes i den af honom och Emil von Qvanten 1857 utgifna samlingen »Kritiska ströftåg». Från denna Wetterhoffs literära period härleda sig ock hans förträffliga öfverflyttningar till svenskan af ett antal finska folkvisor, af hvilka särskildt i vår egen folksångskatt infästs som en äkta perla:

Fjärran han dröjer från grönskande dalar
borta i konungens gyllene salar.
Ack, lilla fågelen, ack, lilla hjertevän,
kommer du ej snart, kommer du ej snart? o. s. v.

Han vistades ock någon tid i Upsala, der han inskrefs i Södermanland-Nerikes nation och ärnade fortsätta studierna i och för filosofiska graden, men han vände ganska snart åter till Stockholm och de journalistiska värfven. I och med uppkomsten af Nya Dagligt Allehanda fick Wetterhoff ett vidt fält för sin literära verksamhet, och hans eleganta penna blef snart uppmärksammad och högt skattad, särskildt inom teaterkritiken (mer än en af hans recensioner hör man ännu i dag inom äldre konstnärs- och skriftställarekretsar framdragas såsom mönster för kritisk skarpblick och fängslande stil) samt den politiska afdelningen.

Inom denna afdelning stod vid Wetterhoffs första inträde i Allehandas redaktion främst den då blossande »norska frågan», väckt till flammor af grefve C. H. Anckarsvärds och den bekante journalisten Dalmans bekanta motioner. Från Wetterhoffs penna härledde sig mer än en af de artiklar i ren svensk anda, hvilka för snart tretio år sedan angåfvo Nya Dagligt Allehandas ännu allt jemt bibehållna ställning i unionsfrågan.

Ett annat literärt vittnesbörd om Wetterhoffs åsigt i den norska frågan, ett vittnesbörd hållet i en skämtsammare form än de allvarliga tidningsartiklarna, har det s. k. raritetstrycket bevarat, nämligen ett af honom författadt teaterstycke: »Ett galaspektakel i Throndhjem». Det skrefs 1860 vid Carl XV:s norska kröning och uppfördes å ordenssällskapet S. H. T:s teater, för tillfället inredd å Eriksbergs vind. Bland de uppträdande var »Kölen eller Sevedberget», speladt af en bland den tidens mera bekante glade stockholmare, notarien Herman Sahlström, »Sahlbach» gemenligen kallad, hvilken, med sin väldiga mage i vädret, låg tvärs öfver scenen, och hvaröfver den svenska kröningsdeputationen måste klifva. I denna deputation befann sig ock »auditör Rouge», med hvilken figur den norskvänlige, i mångas ögon väl mycket norskvänlige August Blanche, hvilken såsom representant för borgarståndet deltog i den verkliga kröningsdeputationen, tydligen åsyftades. På melodien »I tornets djup» sjöng Rouge följande kupletter:

Att sigta högt, om också öfver målet,
det är den konst, jag kallar politik;
hvad mer, om ock jag slår i sten med stålet,
det föder gnistan, snillets ljungeld lik.
De fattiga, som bo på La'gårdslandet,
ha derför valt mig till representant,

och ståndet se'n — förklara't den som kan det —
har sändt mig hit — otroligt, men dock sant!

Igenom mig ska' randas bättre dagar:
på jorden friheten skall få ett hem,
och »Gröna stugan» stifta verldens lagar,
och Hin skall ta den, som ej lyder dem.
Med allmän röstning allting skall bestämmas,
ej må man tala mer om lagens makt.
Minoriteten tuktas skall och klämmas,
förutom i det fall, jag sjelf har sagt.

Filantropien blir inrikes minister —
jag tror, att sjelf jag den portföljen tar. —
Jag botar alla sociala brister,
och man skall kalla mig en landets far.
Kosmopolitiskt folken sammanfalla,
en evig frid utöfver jorden gryr,
revolutionen blifver det normala,
och bror Carlén ej längre blir martyr.

I pjesen förekom en »Kirkesangere», en typ af en »norsk normand fra Norge», hvilken ville »drikke med Representanterne fra det ligeberettigede Sösterland», och hans »Fölelse trængte ham at udbriste i Sang»:

Jeg vil blive Jer gode Ven,
det vil Jeg, du!
Jeg vil lide Foreningen,
det vil Jeg, du!

Men I, som höste Fordelene,
maae gjöre alle Concessionerne,
det vil Jeg, du!

Det norske Löve skal I faae at see,
det vil Jeg, du!
Og rak er Bilen mellem Rammerne,
det vil Jeg, du!
Men truer Fjenden vor frie Strand,
skal I beskytte voret Helteland,
det vil Jeg, du!

Og vores Konge skal ej lide Nöd,
det vil Jeg, du!
I skal betale hans Levebröd,
det vil Jeg, du!
Men vi blev frie i Eidsvold og Moss;
Jer han regere skal — slet ikke *os*,
det vil Jeg, du!

Till historien hör — i förbigående sagdt — att när Blanche hemkommit från sin norska färd, derunder han firats hardt när lika entusiastiskt som konung Carl sjelf, gjorde några af hans borgarståndskamrater — bröderne Trägårdh m. fl. — hvilka värderade den snillrike och älskvärde författarens personlighet, men icke delade hans åsigter i norska frågan, för honom en middag å den s. k. Villan å Djurgården. Till dessert serverades Blanche ett tryckt exemplar af »Galaspektaklet», med auditör Rouge's kupletter.

Blanche höll god min och deltog i skrattet på sin bekostnad. Men det sades, att han en tid bortåt med ej just de allra nådigaste ögon såg Wetterhoff.

* * *

På den politiska arena, som Nya Dagligt Allehandas ledande afdelning erbjöd, fick Karl Wetterhoff år 1863 tillfälle att gifva luft åt den anti-ryska stämning, som kommit honom att utbyta Finland för Sverige. Polska resningen mot det ryska öfverväldet utbröt med nämda års ingång, och åt hvart håll de allmänna sympatierna i Sverige då gingo, är kändt. Inom den svenska tidningspressen var det Nya Dagligt Allehanda, som käckast och mest högljudt gaf luft åt välönskningarna för Polen, ja, tidningen rent af stötte i krigsbasunen. Detta sist nämda skedde genom den ett ofantligt uppseende väckande artikelserie, författad af Wetterhoff, hvaraf här nedan gifves ett starkt sammandraget referat.

Sverige hade förunnats en femtiåra fred, och freden medgafs vara »för ett folk det högsta goda», men freden måste vara betryggad, och detta kunde den ej anses vara så länge vår östra granne »i de forna svenska hamnarne vid Sveaborg, Kronstadt och Reval underhölle den flotta,

som vore skapad för att en dag göra ett besök i Stockholm». Nu, då »Ryssland vore svagt genom en djupt genomgripande social revolution samt genom den polska nationalitetens resning», borde man från Sveriges sida passa på och förekomma i stället för förekommas. »Att försigtigheten nu skulle fordra, att man genom en låtsad vänskap skulle föra ryska regeringen bakom ljuset, det vore i sanning att tilltro ryssarne för mycken dumhet och svenskarne för mycken feghet», sade vår artikelförfattare. »Det är», tilllade han drastiskt, »en politik, som på allvar kan hyllas endast af några diplomatiserande aristokratsnobbar, som äro färdige att sälja sitt svenska blod för en kopp fint karavanté vid ryske ministerns torsdagssoaréer på Blasieholmen.» Derefter framlades en fullständigt utarbetad operationsplan, enligt hvilken Sverige, »helst med England och Frankrike gemensamt, men i nödfall med Frankrike ensamt» (initiativet till en sådan allians borde tagas af Sverige sjelft), skulle dels i Kurland och Samogitien öppna den polska insurrektionen väg till hafvet, dels »hota kejsardömets drakhufvud Petersburg». Slutligen sökte artikelförfattaren visa, huru ogrundade de farhågor vore, som mången hyste med afseende på Sveriges kommersiella och industriella förhållanden i händelse af ett krig med

Ryssland; dessa förhållanden skulle — det blef artikelförfattarens hufvudkläm — just »genom ett krig vid Östersjön vinna den mest kraftiga och afgjorda impuls till en förökad lifsverksamhet».

Den vigt, man fäste vid dessa fulminanta artiklar, framgår tydligast af den omständigheten, att de uppkallade ingen mindre än högste ledaren af vår dåvarande utrikespolitik, excellensen Manderström, till gensvar (den 13 april 1863) i vår officiella tidning. Hårda ord använde utrikesstatsministern och visade redan i början af sitt svar, att han skaffat sig reda på dens nationalitet, hvilken vore författaren till Allehanda-artiklarne*. »Man kan», yttrade nämligen exc. M., »skrifva svenska, utan att derför vara svensk, och man kan, under föregifvande att vilja skydda Sveriges intressen, göra sig till målsman för helt andra intressen än dem man offentligen framhåller.» Icke mindre sårande för artikelförfattaren voro följande ord i exc. M:s uppsats, hvilka dessutom kastade en orättvis skugga öfver ärligheten i hans, artikelförfattarens, afsigter: »Han talar om en kälkborgerlig politik, och hvar och en vet och beklagar, att

* Excellensen Manderström lär först misstänkt riksarkivarien Nordström, äfven han, som bekant, finne till börden, ha varit författare till dessa artiklar.

en sådan finnes. Men det finnes äfven något, som kallas en kannstöparepolitik, hvilken ofta föres i ledband af en äfventyrarepolitik.»

Oaktadt sitt kända författareskap till dessa artiklar och oaktadt han under de åtta år han vistats i Sverige försummat att söka svenskt medborgareskap, utan fortfarande legaliter stod under Finlands storfurstes lydno, begaf Wetterhoff sig sommaren 1863 öfver till Helsingfors i afsigt att för Nya Dagligt Allehanda referera den första finska landtdagens förhandlingar. Steget var för djerft, och Wetterhoff måste hals öfver hufvud begifva sig åter till Sverige.

Sjelf har han skildrat sina äfventyr under denna färd i ett bref till N. Dagl. Allehanda, hvilket vi, med uteslutande af åtskilliga betraktelser af mera subjektiv art, här meddela. Det är en verkligen intressant tidsbild, som det erbjuder.

Den 8 september afreste jag med ångfartyget "Grefve Berg" från Stockholm till Åbo, försedd med svenskt pass af ryske generalkonsuln Mollerius, viseradt för fram- och återresa inom fjorton dagar. Jag hade valt denna form, på det att min återkomst till Stockholm icke måtte blifva fördröjd genom att jag i Finland skulle nödgas ansöka om nytt pass.

Efter i Åbo skedd visering i laga ordning ankom jag till Helsingfors om onsdagen på aftonen, och efter en dags vistelse derstädes afreste jag på

fredagsmorgonen med bantåget till Tavastehus. Söndagsaftonen återkom jag till Helsingfors. Ryktesvis förnam jag då genast, att polisen hållit skallgång efter min person och efter mitt pass, med hvilket jag följande morgon infann mig i poliskammaren för att låta visera detsamma. Man förklarade, att passet var i behörig ordning, men man anhöll att få behålla det på några timmar, emedan guvernören baron Walléen önskat se detsamma. Jag biföll emot löfte att kl. 2 återfå dokumentet. Då jag på utsatt tid återkom, var passkontoret stängdt.

Det var på måndagen, samma dag H. M. kejsaren anlände. Vid pass kl. half 4 uppsöktes jag i hotellet, der jag intagit middag vid table d'hôte, af en uniformerad polisofficer, som kallade mig till ett samtal med guvernören baron Walléen hemma hos honom. Guvernören mottog mig kallt och lugnt med att "på Hans Majestäts genom generalguvernören meddelade befallning" förständiga mig att ögonblickligen afresa till Åbo. Jag svarade med en antydan om att jag svårligen kunde föreställa mig, att H. M. kejsaren hade någon kännedom om min ringa person. Hvad sjelfva befallningen beträffade, hemstälde jag, huruvida jag icke kunde få fullfölja min plan att resa till Borgå och Tavastehus för att besöka mina anförvandter, då på detta sätt i alla fall vans det ändamål, som antagligen åsyftades med den mig meddelade befallningen, nämligen att min vistelse i Helsingfors skulle blifva så kort som möjligt. Herr guvernören lofvade att härom "fråga kejsaren" och skulle gifva mig svar följande morgon, då jag lofvade infinna mig.

Då jag enligt löfte kom för att afhemta svaret mottogs jag med en viss förtrolighet. Hr baronen

räckte mig handen och förde mig fram till fönstret. Han berättade mig, huru kejsaren känt sig högst obehagligt berörd af min närvaro. Han utbredde sig med en viss barnslig pratsamhet öfver hans majestäts yttranden och känslor angående mig, som "gjort honom personligen så mycket ondt". Jag svarade med en axelryckning och ett löje. Hr baronen förklarade, att det kunde få blifva vid hvad jag dagen förut föreslagit, endast jag gaf mitt hedersord på att resa från Helsingfors och på utsatt dag inträffa i Åbo. Jag nämde torsdagen den sjuttonde såsom den dag, då jag på återresan till Stockholm skulle passera Åbo, hvilket äfven syntes af mitt pass, som gälde endast för 14 dagar. Hr baronen tog min hand såsom bekräftelse på mitt löfte, och jag aflägsnade mig.

Jag begaf mig direkt till poliskammaren för att uttaga mitt pass, men möttes der af den förklaring, att polismästaren på guvernörens befallning bemäktigat sig detsamma samt att det ej vidare skulle komma att återlemnas till mig. Det var klart, att man velat narra mig i en snara. Jag gick genast att återuppsöka baron Walléen. Han var ej hemma.

De personer, som hittills varit i denna min kortfattade berättelse omnämda, äro inga politiska personer på fullt allvar. Tillåt mig att här såsom ett litet intermezzo berätta en sannfärdig anekdot, som berör en verkligen seriös politisk personlighet. Jag vill berätta, huruledes jag var den ryske utrikesministern furst Gortschakoff behjelplig att klifva in genom ett fönster. Såsom sagdt, jag gick att uppsöka baron Walléen. Jag ringde på hemma hos honom. En lakej förklarade genom tamburdörrens

glasfönster, att baronen var utgången samt att dörren ej kunde öppnas, emedan betjeningens nyckel var förkommen. Han aflägsnade sig under fortsatt letande. Jag väntade för att få besked om, när baronen kunde träffas. Då träder upp för trappan en äldre man, civilt klädd, utan skägg och med guldbågade glasögon. Han väckte min uppmärksamhet genom likheten med ett porträtt, som jag sett i illustrerade tidningar. "Bor baron Walléen här?" frågade han mig på franska. Jag jakade härtill, och han passerade förbi mig och ringde på. Samma svar: "nyckeln är förkommen, dörren kan ej öppnas." "Das ist kuriös", yttrade furst Gortschakoff, vändande sig till mig med ett leende. Ty min förmodan, att den främmande mannen var *furst Gortschakoff*, bekräftades i samma ögonblick som baron Stjernvall-Walléen, minister-statssekreterare-adjointen, visade sig i ganska djup negligé bakom glasdörrarna och tilltalade den främmande: "Mon prince! Här finnes för ögonblicket ingen annan ingång än genom detta fönster, jag har nyss sjelf fått lof att begagna samma väg. Mon prince, skulle ni ej vilja våga försöket?" Detta fönster stod i en fortsättning med glasdörrarna och var beläget öfver trappans nedre afsats. Rysslands utrikesminister tvekade icke länge; han visade, att han, såsom gammal diplomat, ej var ovan vid att på omvägar nå sitt mål. Han klef upp på barrièren. Det är knappt värdt att nämna det ringa bistånd, han fick af mig bakifrån. Ett ögonblick hade jag Rysslands politik i mina händer. Jag hade kunnat störta den i en afgrund — minst sex alnar djup. Jag gjorde det icke. Må Europa förlåta mig!

Men lemnom furst Gortschakoff, "revenons à nos moutons"! Kl. half fyra blef jag på samma sätt som föregående dag uppkallad till baron Walléen. Jag började samtalet med att uttala den förmodan, att han skulle visa sig angelägen om att oförröjligen rätta ett misstag, som kunde kasta en ful dager öfver hans föregående förhållande till mig. Mitt pass hade nämligen blifvit mig undanhållet. Baron Walléen förklarade, att passet ej skulle komma att återlemnas till mig och att jag i Åbo skulle komma att ställas till laga ansvar, för det jag för sju år sedan utan pass rymt öfver till Sverige. Jag förestälde honom det vanmäktiga och okloka i ett sådant tilltag. För slik förbrytelses åtalande var faststäld en preskriptionstid af två år; vid kejsarens kröning hade allmän amnesti i detta afseende blifvit utfärdad, och jag hade sedan dess i fjor, likasom nu i år, med behörigt pass af ryska auktoriteter genomrest landet. Att jag fortfarande var finsk undersåte, stälde mig ej utom lagen, och jag uttalade öppet min tanke om det mindre lojala beteendet att hafva personligen inblandat H. M. kejsarens okränkbara person i en sådan affär som denna. Jag förbigår fortsättningen af detta samtal, emedan jag icke tilltror mig att kunna skildra den brutala ilska och det oridderliga beteende i ord och åthäfvor, som hr baronen derunder ådagalade. Hufvudsumman var, att jag såsom medarbetare i denna tidning var en person utan heder och ära; slutet blef, att jag öfverlemnades i den närvarande polisofficerens händer för att "sättas på kärran och under bevakning föras till Åbo". Bevakad af en civilt klädd polisbetjent, tilläts det mig att under loppet af några timmar bereda mig till resan. Det var då som,

sedan ryktet om hvad som passerat hastigt spridt sig, en mängd aktade medborgare, rättslärde, landtdagsmän m. fl., samlades omkring mig, der jag tagit min plats i en offentlig restaurationslokal. Man glömde för ett ögonblick dagens stora högtid, landtdagens utblåsning, för att i min ringa person skydda en helig grundsats. nämligen lagens helgd, utan hvilken alla verldens landtdagar äro ett intet. På denna grund åtogo de sig min sak såsom sin egen. Min person var för flere af dem obekant, för många likgiltig. Der var mer än en, som, om det gällt en ärlig meningsstrid, skulle uppträdt såsom min politiske motståndare; men här var ingen hänsyn till min ringhet, lika litet som någon menniskofruktan inför de mäktige, som möjligen stodo bakom den tillämnade lagöfverträdelsen. Att en sådan aktning för Sveriges gamla lag allmänt lefver hos finske medborgare, att denna aktning gör lagen till en makt, i närvaro af Rysslands kejsare, omgifven af en armé af 20,000 man, samt att denna lagens makt skall bevara finska folket till en ljusare framtid äfven i politiskt hänseende, detta är hvad jag skulle vilja djupt inprägla hos mina svenske läsare.

Men jag finner, att mina reflexioner gå händelserna i förväg. Omkring kl. 7 infann sig polisofficeren och trädde fram till mig, der jag satt vid ett fönster i restaurationslokalen i Kleinehs hotel, omgifven af en mängd vittnen. "Det är nu färdigt till afresa — sade han — följ mig." Jag frågade, hvad hans ärende var, om det var hans afsigt att bemäktiga sig min person, och om han i så fall hade skriftliga ordres. Han åberopade sig på att jag sjelf i hans närvaro hos guvernören hört de ordres han

fått. Jag upprepade min fordran att få se skriftliga ordres. Han förklarade sig hafva sådana. Jag fordrade att få se dem. Det vore ej hans skyldighet att visa dem, svarade han. — Då är det ej heller min skyldighet att följa. — Han stod en stund tveksam, mumlade några ord om "handräckning" och aflägsnade sig.

Jag var sjelf fullkomligt passiv vid de bemödanden, som under tiden af rättslärde och inflytelserike personer gjordes för att bringa vederbörande till besinning. Om denna del af tilldragelsen känner jag ock mindre än andra; jag förbigår den derför med tystnad! Allt nog, efter de påtryckningar, som skett hos prokuratorn, hos ministerstatssekreteraren, hos guvernören, hos generalguvernören och, som ett otroligt rykte berättat, ännu ett trappsteg högre upp, försvann polisbevakningen helt tyst och oförmärkt. Höga vederbörande förklarade sig allesamman oskyldige till hvad som skett. Det var, så hette det, "något misstag af den lägre polisen".

Följande dag återfick jag mitt pass emot förbindelse å min sida att afresa till Stockholm med den ångbåt, som från Helsingfors afgick under den följande natten. För uppfyllandet af detta mitt löfte emottog generalguvernören en skriftlig borgensförbindelse af en ledamot af senaten. En omständighet bör härvid anmärkas. Passet återlemnades mig i samma skick som jag inlemnat det, d. v. s. icke viseradt. Förhållandet påpekades af min borgesman och mig, under erinran, att förbindelsen å vår sida skedde under förutsättning, att jag skulle vara berättigad att obehindradt resa till Stockholm. Polistjenstemannen svarade, att generalguvernörens kanslichef

förklarat påteckning i Helsingfors öfverflödig, men att detta dock icke skulle medföra något hinder för min resa. Jag reste och anlände den 17 om aftonen till Åbo.“

Till denna stad hade imellertid från Helsingfors kommit en befallning till polisen att förhindra W:s vidare afresa, emedan han vid rådhusrätten i Åbo skulle ställas under åtal för »rymningsbrottet» sju år förut. Wetterhoff lyckades dock undkomma till Stockholm, på hvad sätt, var och förblef en hemlighet, som han aldrig yppade.

* * *

Under loppet af år 1864 deltog Wetterhoff i bildandet af ett bolag för utgifvande af den veckopublikation, hvilken ännu fortlefver under titeln: *Ny Illustrerad Tidning*. Första idén till och ursprungliga planen för denna tidning voro utgångna från artisten C. S. Hallbeck, men de togos om händer och bragtes till verklighet af Wetterhoff och ett par af den tidens främste konstnärer, i förening med firman Norstedt & Söner (Hallbeck ingick som en af tidningens illustratörer under dess första år). Wetterhoff blef ock tidningens förste hufvudredaktör. Redaktörsskapet blef ej långvarigt. Orsaken här-

till har hans efterträdare, i sin minnesteckning i N. I. T. öfver W., träffande framhållit genom sin erinran, att Wetterhoff var i sin mån en personifiering af romantikens ideal, för hvilket »det lumpna arbetet» var något allt för underordnadt i jemförelse med det stämningsfulla lifvet. Hans arbetshåg var allt för ringa. Goda ansatser togos visserligen ofta, och det arbete, som verkligen blef af, utfördes både väl och lätt. Men sin goda vilja och sin konstfrämjande ifver till trots, kunde Wetterhoff icke uppehålla det oafvisliga krafvet på en hufvudredaktör, och före slutet af 1865 frånträdde han redaktörsposten. Framstående krafter, både artistiska och literära, hade han imellertid lyckats fästa vid tidningen, till den nye redaktörens ej ringa fromma.

* * *

»En yngre man, skägglös och storväxt — alltför korpulent — sitter derborta på Operakällaren i ett lifligt samtal. Han är författare och publicist, lite' smått poet, skrifver i alla möjliga ämnen och i flere tidningar, är bland annat teaterrecensent, kommer nyss från teatern, och med anledning af pjesen håller han nu på att med sin vän, han med stora näsan, gula hakskägget och fötter som en gås, knäcka en este-

tisk fråga lika lätt som en papegoja knäcker en nöt.»

Så har Wetterhoff sjelf porträtterat sig i en qvasi-kulturhistorisk skizz från 1866. Porträttet är träffande, ej minst hvad beträffar det muntliga estetiserande »nötknäckandet». Det var icke — anmärker träffande hans ofvan nämde minnestecknare — med boklärdom, Wetterhoff serverade sina åhörare, när han i förträffliga föredrag löste qvistiga problem inom skilda områden af literatur och konst, det låg intuition i framställningen, likaväl som öfvertygelse och värme. Derför lyssnade man också gerna till honom, när »anden kom öfver honom». Äfven vid skrifbordet disponerade han sina vittra krafter, men han föredrog vida det muntliga ordet inför den lyssnande kamratkretsen. Och ännu på gamla dagar, när hans penna sällan rördes, sådde han gerna sina tankar i unga konstnärssinnen.

* * *

År 1866 började Wetterhoffs vandringsår, hvilka, med blott en och annan hvilotid på ett par år i Stockholm, fortforo till hans död. Han vistades ömsom i Italien, Frankrike, Belgien, England, Danmark och Finland, i hvilket sist

nämda, land politikern från 1855 och 1863 för länge sedan utbytts mot den fredlige, intet farligt menande reseskildraren.* Han for först ut såsom korrespondent under verldsutställningen i Paris 1867 och sände allt sedan, då och då, resebref, konstkritiker och poem hem

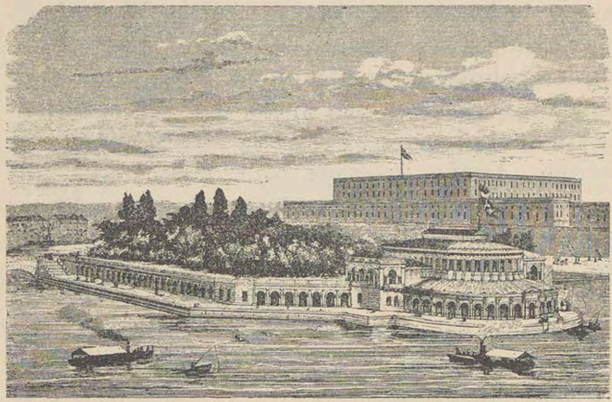

Wetterhoffs plan till Helgeandsholmens ordnande (sid. 26).

till olika svenska tidningar och tidskrifter. Sorglös, godmodig och älskvärd, var han städse en

* Ur ett af W:s bref från Finland meddelas å s. 170 o. f. en studie öfver den nya finska operan, ett bevis på förf:s vakna blick för de nya konstförhållandena i hans gamla fosterland.

framstående och afhållen medlem af de skandinaviska kolonierna i Rom och Paris. Särskildt var han för de yngre konstnärerne lika mycket en mentor i konstens teori som en deltagande vän och kamrat i deras fröjder eller bekymmer.

Som prof på de improvisationer, hvarmed han allt som oftast gjorde sin insats i den glada sidan af artistlifvet, må meddelas nedanstående allittererade qväde, hvarmed han, utsedd sekreterare vid förberedelserna till en i gammalnordisk stil hållen karnevalfest i Paris, utfärdade kallelsen:

Vi med vår nåde
allfader Odin,
asarnes gudfar,
gudarnes drott,
bedje och bjude
menniskobarnen
skingra vårt svårmod,
smälta vår sorg.
Mjöd eller mumma
smaka ej mera,
styrka och slagsmål
trötta min själ.
Äpplen af Idun
smaka mig sura,
skinka af Sehrimner
smakar som svål.
Mäktiga maten
magen väl mättar,

lynnet dock lider
af längtan till lust,
lifliga löjen
locka mitt sinne.
Mera moderna
muntrare skoj
kunde jag kanske
i karnevalen
vinna för Valhall,
friskare folk.
Peters mig plågat
med sina penslar —
fan uti den forn-
nordiska konst!

Bjuder jag derför
nu och befaller:
samlens från söder,
öster och nord,
muntrande masker
till lustiga lekar!
Gifvet i Valhall.
Odin och *Frigg*.

Heimdal,
sekreterare.

* * *

Under ett uppehåll i Stockholm 1877 framlade Wetterhoff inför offentligheten en omfattande plan till ordnande och ombyggande af Helgeandsholmen.

Enligt denna plan skulle holmen byggas i två afsatser: den *nedre*, en 25 fot bred gångbana, löpande rundt om holmen i jemnhöjd med Strömparterren och på båda sidor med densamma förenad genom hvalfgångar under Norrbro; den *öfre*, i jemnhöjd med Norrbro (20 fots höjdskilnad mellan båda terrasserna), en fri plantering. Vid ändan af denna plantering skulle resa sig en paviljongartad byggnad, utgörande liksom en afslutning och ett krön å de byggnader, som skulle fortlöpande förläggas rundtom i afsatsen mellan öfre och nedre terrassen. Den halfrunda afslutningen åt Mälaresidan af denna paviljong skulle komma att ställa sig i Drottninggatans synlinie. Bland byggnaderna i afsatsen skulle en rad portiker och butiker intaga rummet på hvardera sidan, liksom uppbärande den hängande trädgården. Likasom från Norrbro skulle stora fritrappor, dubbelt så breda som de till Strömparterren, leda ned till gångbanan inom portikerna; från ändarna af arkaderna skulle mindre trappor leda upp till trädgårdsterrassen. Genom två stora salar, en på hvardera sidan, skulle arkadernas yttre arkitektur sammanbindas med den halfcirkelformiga paviljong, som skulle utgöra en afslutning af det hela. Det yttre galleriet tänkte förslagsställaren sig såsom en konstruktion af jern och glas, afsedd för vinterträdgård, och den

af galleriet omslutna inre halfcirkeln såsom ett café restaurant. Den halfcirkelformiga paviljongens ofvanvåning, i plan med trädgården, skulle inrymma en stor sal för konserter, föreläsningar, fester m. m. Denna sal skulle i mån af behof kunna sättas i förbindelse med omgifvande lokaler, hvilka eljes skulle tjena till läskabinett, klubblokaler, utställningslokaler m. m. Utom växthuset, restauranten och festsalen skulle nämligen få plats icke mindre än 14 salar, de der skulle kunna inrymma t. ex. hem för ett Atheneum, d. v. s. ett sällskap för bildning och nöje, ett aqvarium, en storartad fågelsamling m. m. Stadens d. v. byggnadschef, med hvilken förslagsställaren konsulterat angående planen, hade för ordnandet af Helgeandsholmen gjort en beräkning, uppgående till 1,600,000 kr. Anläggningskostnaden skulle komma från ett enskildt bolag, som på viss tid skulle ega besittningsrätt, och efter koncessionstidens slut skulle det hela tillfalla staden Stockholm, som mot detta vederlag kunde å sin sida bidraga till uppförandet af ett nytt hofstall.

Det var, som man finner, en snillrik och storslagen plan, tilltalande lika mycket skönhetskänslan som det praktiska förståndet — kanske just derför var det den föll.

* * *

En tid i början af 1880-talet var Wetterhoff literatör vid Nya teatern i Stockholm, och det var som sådan han bl. a. skref den täcka dramatiska skizzen »En repetition på Tillfälle gör tjufven», som hösten 1882 med stor framgång uppfördes och hvari, i förbigående sagdt, fröken Anna Pettersson (såsom »le garçon bleu» Lars Hjortsberg) gjorde sin första entré inför publiken.*

* * *

Sommaren 1884 blef Karl Wetterhoffs sista i Stockholm och dess omgifning. Han vistades större delen deraf hos sin trofaste vän, alltifrån studentåren, Adolf Nordenskiöld. Med hösten begaf han sig till Finland, der han slog sig ned å landsbygden hos nära fränder. Här i lugn och ro utarbetade han för »Finsk Tidskrift»

* På tal om Wetterhoffs dramatiska skriftställeri, må nämnas, att redan den 18 febr. 1853 gafs å teatern i Helsingfors ett af den då tjugoårige studenten författadt lustspel med kupletter, »En sommarafton», som sedan i Stockholm uppfördes å Mindre (Stjernströmska) och Södra teatrarne samt teatern i La Croix' salong. För August Södermans räkning författade Wetterhoff en operatext, »Holgaberget», hvilken imellertid efter tonsättarens död lär, t. v. spårlöst, försvunnit tillika med den musik, som dertill af Söderman hunnit komponeras. För sällskapet S. H. T., hvarinom »Karl Juvenalis» var en högt uppsatt broder, har han skrifvit flere dramatiska stycken, så t. ex. en parodi på August Strindbergs »Herr Bengts hustru» samt det ofvan omtalade skämtet: »Ett galaspektakel i Throndhjem».

sina utmärkta studier öfver den nyare ryska literaturen, säkerligen det mognaste kritiska verk, som flutit ur hans penna*, strängade sin lyra vid Runebergs-stodens aftäckande samt hågkom sin gamla publicistiska kärlek, Nya Dagligt Allehanda, med ett och annat bref. Ett arf satte honom i tillfälle att 1886 bosätta sig i Paris. Härifrån hörde vännerne i Stockholm beskrifningar om huruledes Kalle förde ett behagligt lif, bestod sig en liten treflig ungkarlsvåning om två rum och altan, ställde till små angenäma fester, bjöd på utfarter ända till öarne i Engelska kanalen samt allt jemt var för den nordiska konstnärskolonien samme afhållne äldre broder som tillförene.

Med skulptören Hasselberg och dennes familj tillbragte Wetterhoff sommaren 1887 i Blekinge. Han var stadd på återfärd till sitt kära Paris, då han insjuknade i Kjöbenhavn; det onda förvärrades och öfvergick till vattusot, som ej kunde häfvas. Från dödsbädden sände han en gripande hälsning och tack till alla, som i lifvet mött honom med kärlek och vänskap, och den 7 november gled han lugnt och fridfullt in i det obekanta...

* Hos de intresserade äro dessa studier i lifligt minne, hvilket, i förening med deras vidlyftighet, orsakar, att man uteslutit dem från det urval af W:s literära alster, som härefter meddelas.

För vännerne var det liksom de hört ett mattadt återljud:

»Alt Dagen er forsvunden
og Natten stunder til,
end klinger gjennem Lunden
Smaafugles Klokkespil;
hist staaer alt Maanen blide
bag Skovens Rygning smukt;
nu er det just paa Tide,
jeg begynder min Flugt.»

— Saa sprang han ned fra Rækket
og löftede sin Hat;
han önsked dem af Hjertet
vel tusinde Godnat.
Han flöjted ad sin Pudel,
han vinked med sin Haand; —
snart svandt i Krat hans Fjerbusk
og de flagrende Baand.

Men för deras inre syn skymta ännu Karl Wetterhoffs fladdrande band; de skimra i det rena, ärliga uppsåtets hvita och i trohetens himmelsblå — det gamla, aldrig i svenska hjertan förgätna Suomi-landets färger.

Birger Schöldström.

DIKTER OCH BILDER.

Bilder från norden.

Näcken och Ägirs döttrar.

(Vid Molins fontän 1866.)

Der fjellarnes is föröddes
af midnattssolens brand,
vid bergets fot jag föddes
ur smältande drifvans rand;
jag diade källornas spenar
allt i min barndoms vår,
i lek under träd och grenar,
bland lundernas friska snår.

På grönskande äng jag ilat
i sommarens sol så varm,

och drömmande har jag hvilat
vid blommande tufvans barm
jag hörde på trastens tunga,
som ljöd ifrån björk och tall,
sjelf lärde jag se'n att sjunga
vid dånande forsens fall.

O ljufliga barndoms nejder,
hvi blef jag ej qvar hos er?
I lifvets vexlande fejder
vi träffas väl aldrig mer.
Hvad vinnes i vida verlden,
som icke jag fann hos er;
hvad drifver mig hän på färden
mot målet, som jag ej ser?

En oemotståndlig längtan
mig för framåt likväl,
en dunkel, aningsfull trängtan
ur djupet af min själ.
O låt mig en gång få famna
det väsende, som jag drömt!
Mitt lif må sedan hamna
i verldarnes famn förglömdt.

Så ljuder i sommarnatten
till harpan Näckens sång,
när öfver de dunkla vatten
han styr sin stilla gång;
och hviskande säfven slutar
sig samman vid nattens vind,
och drömmande näckros lutar
mot böljans barm sin kind.

* * *

I hafvets botten, bygd uppå koraller,
står Ägirs borg med tak af grön smaragd;
den falska Ran uti hans hus befaller;
att bräcka kölar, det är hennes bragd;
och döttrar ha de nio, undersköna,
som leka ystert i den vilda våg
och styra stundom emot stränder gröna.
i blida böljor, smekande, sitt tåg.

Men intet öga skådat än de tärnor
med former fagra, utaf hafvets skum,

blott himlens måne eller nattens stjernor
och hafvets under i de dunkla rum.
Hur fritt de leka, tär dem dock en oro,
en onämd längtan emot fjerran land;
och hur kring vida verlden så de foro,
en gång de kommo hän till Mälarstrand.

Här stanna de i undran; hvilken fägring!
De sjöars vatten strömmar fram så mildt,
der står för deras syn liksom en hägring,
hur ljuft, hur vexlande, hur friskt, hur vildt!
Då nå till deras öron harpans toner,
der Näcken hörs de silfversträngar slå.
Och Ägir sjelf, ur djupets regioner,
och Ran, de komma för att lyssna på.

Den sången var så underbar att höra,
den yngling fager till att se uppå,
och hafvets dotter lånar tjust sitt öra
åt denna sorg: hon kan den väl förstå.
Och dolda så i nattens dunkla dimma
de hvila vaggande på strömmens våg,
och natten skrider, timma följer timma,
men ingen märker deras dunkla tåg.

Och Näcken sjelf den tid, som flyr, förglömmer,
en aning säger, att hans stund är när;
och hafvets dotter i sitt hjerta gömmer
en visshet om hvad hon har funnit här.
De glömma ödets bud ifrån det höga
att före dagens gryning lemna land,
och sol går opp — och konstnärns vigda öga
dem band för evigt invid Mälarstrand.

Julqväde.

Han kommer stilla, i signad frid,
den helgade juleqväll;
re'n himlen breder en skymning blid,
snart tändas tusende ljus dervid
i slott och i minsta tjäll.

Den natt Han föddes i Bethlehem
en stjerna der ofvan brann;
så lyser ännu öfver hvarje hem
det heliga ljus, som ledde dem,
som kommo från Österland.

En fattig herde, en mäktig kung,
de mötas på samma vis,
i samma andakt, gammal och ung —
upp derföre du min själ och sjung
den stjernan till lof och pris!

På barnets himmel du strålar klar,
ett minne från högre ljus;
du följer oss se'n i all' vår da'r
och dröjer till lefnadens afton qvar,
tills vi lemna vårt trånga hus.

Kring granen samlas i salig fröjd
de undrande barnen små,
och glädjen stiger till takets höjd,
då julbocken kommer, af bördan böjd,
med pels och med horn uppå.

Den »dopparedag» jag minnes, ack!
från barndomens flydda dar,
hur det i mitt späda hjerta klack
vid doftet af kära pappas lack —
än har jag den känslan qvar.

När sist, efter lutfisk, skinka och gröt,
de små till sängs man fått,
och mamma de späda händer slöt,
i mitt »Fader vår» en suck sig göt:
»ingen jul förr än året gått».

Så kommer han än en gång hvart år,
ej mer den samma som förr;
men hvar i lifvet den qvälln du går,
ditt hjerta följer dock minnets spår
och klappar på hemmets dörr.

Sist bygga vi kanske sjelfva bo,
få barnaglädje på nytt,
och julbocken kommer som förr med ro
i kretsen af kärlek, hopp och tro,
liksom i den tid, som flytt.

Kom, vänliga stjerna, kom hvart år
och brinn, den samma som förr;
brinn klar, då lefnadens qväll jag når
och hjertat följer i minnets spår
och klappar på hemmets dörr!

»Sista paret ut!»

Du hör i skogen klinga
de muntra barnens skratt,
och öfver tufvan svinga
de små med tusen spratt.
O huru ljuf för minnet
du är, o barndomstid,
med morgonsol i sinnet
och hjertats sabbatsfrid!

Det är i gryningsstunden
af lifvets korta vår.
Du siskan hör i lunden,
sin första drill hon slår,
och morgondaggen hvilar
i lifvets blomsterkalk,
och genom hjertat ilar
liksom en liten skalk.

Allt under »hök och dufva»
i liten barnasjäl
der gry små känslor ljufva,
jag minnes dem så väl.
En liten vacker flicka,
hon var mitt hjertas vän,
med namnam ur min ficka
jag hennes vann igen.

Ja, lek, du lilla skara,
glöm lexor, ris och tvång,
låt alla sorger fara,
de komma nog en gång.
Den kommer för oss alla
så visst ändå till slut,
den stund, som höres kalla
det »sista paret ut».

Österåkerskullan.

Då häggarne stodo i blom
och svalorna bygde bo,
då kom han så glad och ung
och gaf mig sitt hjertas tro.
Nu falla de gulnade blad
från grafvens vissnade ros,
och lifvets bleknade fröjd
med svalorna flytt sin kos.

Så står hon i tankar sänkt
invid den älskades graf;
der slutes i kylig famn
hvart löfte, som våren gaf.
Sin brudsäng i kyrkomull
en grönskande krans hon band;
hon eger ej tårar mer,
de torkat för smärtans brand.

Då når till det stilla rum
ett skärande glädtigt ljud:
en bröllopsskara så glad
ledsagar en lycklig brud.
Och tåget skrider förbi,
hon känner dem väl igen:
den lyckliga unga brud,
det är hennes barndomsvän.

Då faller en stilla tår
på flickans brännande kind.
Den suck, som ur barmen går,
hörs hviska i höstens vind:
Hans minne skall blifva min ro,
min sorg vill jag bära förnöjd
och gömma den djupt i min barm
och lefva för andras fröjd.

Bilder från södern.

En nyårsnatt i Colosseum.

(Roma 1873.)

Jag gick på Corson i det nya Rom,
allt mer och mer blef gatan tyst och tom,
och hvar butik, en efter annan, stängdes.
Allt mera klar för hvarje slocknadt ljus
sken månen ned emellan mörka hus;
jag hörde mina steg, der nyss i brus
man mellan menskohopars vimmel trängdes.

Jag gick försänkt i tankfull väntan på
att höra årets sista timme slå,
den nya Janus' dubbelanlet skåda.

Fast hvar sekund är uti tidens haf
en droppe spild, som i en evig graf,
vid årets milsten, stödd uppå sin staf,
vill vandringsmannen låta minnet råda.

I fjerran, sällsamt höljd i strålars krans,
sig reser, badande i månens glans,
mot himlens dunkel Arx Capitolinus.
Och så min tanke följer blickens gång —
för tanken är årtusen blott *ett* språng —
jag stegen styr mot höjder, der en gång
verldsväldets grundsten lades af Qvirinus.

Jag skrider fram min väg, ibland palats
från Renässansens tid, förbi en plats
med Paulus på Colonna Antonini.
Ännu ett steg, och »Gésù» kastar här
en skugga mörk — Loyola hvilar der —
en värdig vård i verldslig karaktär —
man ser dem mer barocka af Bernini.

Jag stiger upp mot Campidoglios höjd,
den stolta plats, utur ruiner röjd,
på hvilken Buonarroti tryckt sin stämpel.

Här ordna sig för konstnärssnillets makt
antikens spillror till att hålla vakt
kring den asyl Qvirinus här förlagt
emellan Romas borg och Jovis tempel.

Varginnan uti bur här födes än
af Romas stad, till minne utaf den,
som ammat verldsbeherskarinnans fader;
och rofdjursandan genom tider går:
Tarpeia bär af templen ej ett spår,
men här invid »in Aracoeli» står
ett kyrkorof af tempelkolonnader.

* * *

Se, hvad fantastisk syn i månens ljus:
det gamla Forum stiger ur sitt grus,
befolkadt såsom fordom af Latiner
i långa togor och med korta svärd,
beherskande som förr en kufvad verld;
här, här var folkets, romarviljans härd,
der templen växa nu utur ruiner.

Den helga trappan uppför stiger här
en triumfators tåg, som offer bär
till tack åt Jupiter Capitolinus.
Den lagerkrönte, efter romarsed,
som segertecken följes af ett led
af öfvervunna; här de störtas ned
att få sin död i Carcer Mamertinus.

Hvem täljer, Roma, dina minnens tal
af makt och storhet, undergång och qval;
här, här om annars, kunna stenar tala.
De tusende, som bo i häfdens famn,
jag ser dem gå på Forum, hamn vid hamn;
jag vågar icke nämna deras namn,
men stiger långsamt utför Sacra Scala.

Och bortom Forum, hvilken mäktig rad
af höga hvalf, arkad uppå arkad,
som synas träda fram på nytt ur mullen!
Cæsarernes palats sig resa här
på Palatin, som äldre minnen bär
om Cicero och Romas kungar, der
nu en Farneses trädgård kröner kullen.

Och stundom ses i en antik ruin
små kyrkor i peruk med tillgjord min
emellan templens pelarrader klämmas;
jag älskar mer förstörelsens vandal
än dessa alster af en stil, fatal,
förutan pietet och ideal —
i all sin fräckhet stå de dock och skämmas.

Längs Via Sacra drömmande jag går
i Brutus, Gracchers, Scipioners spår,
bland Romas skalder, talare och hjeltar.
Men se, hvad möter der min häpna syn?
En ordnad massa, lyft mot himlens bryn,
slikt Colosseum, stormande mot skyn,
blott gudar forma och titanen vältar.

Du romarandans monument i sten,
hög i ditt fall, du trotsar än pygmén,
som i årtusen dina murar stormat.
Antiken lefver än som du så trygt,
du märker knapt, hur under seklers flygt
den nya tid af dina spillror bygt
det skönaste, som Renässansen format.

Hur jättelik än i ruiner, half,
då månen spelar genom brustna hvalf
och minnets skuggor uti djupen skälfva,
du täljer sagor så i nattlig stund,
när suckar stiga utur blodig grund
och tusen bågars tal i mystisk rund
sig famlande mot himlens dunkel hvälfva.

* * *

Då Nero lagt det gamla Rom i grus,
han bygde härinvid sitt Gyllne Hus,
på kullen, der Mæcenas fordom bodde.
Sin bild han reste här att minna oss,
som Solens gud, mordbrännarn om sitt bloss,
och sjelf han här, just här vid sin koloss,
i konstgjord sjö med gyllne åror rodde.

Se'n han förstört till grund Jerusalem,
som triumfator Titus vänder hem,
fullbordar här Vespasians teater;
och märken väl historiens: gif akt!
Knapt sten på sten blef qvar af Neros prakt.
Så Nemesis betygat här sin makt
emot den störste ibland herostrater.

Den milde Titus vigde in sitt verk
med kämpaspel — en romarmildhet, märk!
som älskar fråssa uppå blod i strömmar. —
Och tusen efter tusen kämpars tal
går lugnt, helt lugnt att möta dödens qval,
allt under jubel från den jättesal,
der massan yrar uti tigerdrömmar.

Och jättehuset darrar på sin grund,
då allas händer i den vida rund
uti applådens åskor sig förena.
De stämma in i afgrundens musik,
då hundratusen stämmors vilda skrik
i jubel helsa gladiatorns lik,
som bäres från den blodiga arena.

I hundra dagar räcker festens rus
och trons martyrer brännas der som ljus
och kastas ut som spis åt vilda djuren;
den nya läran döptes här i blod,
dock sägs, att tigern visat ädelmod
och öknens konung hållit sig för god
att täfla med Guds afbild i naturen.

Hvad! tror du icke mera på ditt svärd,
du stolta folk, som kufvade en verld,
du store cæsar, Romas imperator?
Fins det en högre makt än svärd och brand,
hvi fruktar du, som krossat Juda land,
för timmermannens son vid Jordans strand,
du bäfvar för ett ord, du triumfator?

Står icke Titusbågen här invid
till minne utaf Judas sista strid,
symbol af Tiberns seger öfver Jordan?
Ja väl, men se, just här i samma trakt
står Constantinusbågen, som ett pakt,
det första mellan Rom och korsets makt,
ett ödesdigert pakt i sin fullbordan.

Försoningsläran blodshämd fick i arf,
och länge än igenom seklers hvarf
med mord och brand historiens sidor målas.
Du slår dig för ditt bröst, du farisé,
du är ej mer rättfärdig du än de,
har kyrkan ej haft sin autodafé?
Mins Hussens bål och mins Savonarolas!

I rökelsen sig mänger bålets brand,
blod häftar äfven vid prelatens hand;
så vill ej tiden mer sin gudom dyrka.
För alla skipas evigt samma lag,
var viss, Sankt Peter faller ock en dag
och bildar så en jättesarkofag
i spillror öfver Medeltidens kyrka.

Den gamle* märker ej på Petri stol,
att kyrkans tupp i morgonväkten gol,
att Vatikanens blixtar mer ej ljunga.
Han sitter lutande mot grafvens rand
med brusten åskvigg uti domnad hand,
med Kristi kärlek i sitt ögas brand,
men Kyrkans anatema på sin tunga.

* *
*

Och månen träder bakom silfversky;
uti dess skugga minnets bilder fly,
och djupt i mörker ligger Colosseum.
Men se, i månens skimmer hvilar Rom
och dess Campagna, öde, tyst och tom;

* Pio nono.

det är som en omätlig helgedom,
der jord och himmel stämma in: »Te Deum!

Du låter sjelfvisk storhet gå i grus,
Du i ruiner bygger Dig ett hus,
der evighetens lag ur stoftet talar.
Du låter straffet följa brottets spår
och tvättar blodets fläck med smärtans tår,
Du låter tiden läka tidens sår,
Du rättvis slår och kärleksfull hugsvalar!»

Historien är — betyga det, min sång! —
fastän på brustna hvalf, en evig gång
i menskliga förnuftets Colosseum.
Du bleka strimma utaf morgonljus
som gryr — jag helsar dig i detta hus
med himlens hvalf högt öfver minnets grus
här i det gamla Romas mausoleum!

Aqvarell.

Der står en gammal brunn på Piazetta.
En stråle ses ur gröna skägget välla.
Hit bygdens alla tärnor kosan ställa
att bära vatten, sqvallra och berätta.

Hit kommer äfven hon med fjät så lätta
att silfvervåg i kopparurnan hälla.
Hur ögon stråla, purpurläppar svälla,
se, hvilken skön profil — det är Ninetta.

Sabinerdrägten färgrik och fantastisk;
när smidig hennes runda höft sig vrider,
hur kraftfullt bygd och likväl hur elastisk!

Då under bördan lätt hon framåt skrider,
hur skön, på en gång pittoresk och plastisk:
en aqvarell af Phidias' karyatider.

Auguratorium.

(Roma den 1 april 1873.)

Jag vandrar på Palatinen
den vårliga morgonstund,
så grönskande står ruinen
på eviga minnets grund;
den mörka cypress och lager
der tala om tid, som flytt,
och solens lekande dager
om våren, som gryr på nytt.

Se häfdernas dunkla gömma,
se minnenas öppna schakt!
I hvalfvens skymning vi drömma
om herskarnes svunna makt.
Från kejsareväldets tider
mot Romas vagga jag går,
på seklernas grus jag skrider
i sagornas spridda spår,

Ett haf af stelnade vågor,
en grönskande öken, i glans
omgjuten af smältande lågor
från snöklädda alpers krans,
Campagnan i vårsol skiner,
hon ler i sitt majestät,
sjelf störst bland verldens ruiner,
kulturens förtrampade fjät.

Skall evigt du ligga öde,
naturens skönaste slätt?
Säg, står du ej upp från de döde
med vaknande romar-ätt?
Säg, är hon bruten, latiner,
för evigt er andes makt,
skall evigt endast ruiner
här hålla kring minnet vakt?

Än tiden i väntan dröjer;
nyss kände jag marken skalf;
i fjerran Sankt Peter höjer
kupolens blånande hvalf;
augurernes tempel grönskar
här invid Tiberii hus —

O, gif mig det tecken jag önskar,
ett tecken om frihet och ljus!

Då hör jag i rymden klinga
en jublande silfverton
att morgonens helsning bringa
till verldarnes herskartron.
Så tror jag oraklets tunga
i vårens och löftets stund,
då jublande fåglar sjunga
uti augurernes lund.

Scala Santa.

Du, som i smärta vandrat denna väg
till våra själars frälsning, Herre, säg,
hur skådar Du hit ner till denna dyrkan,
då ännu efter snart två tusen år
man här din höga lära så förstår,
att krypande man kysser dina spår
och som fetisch dig ställer upp i kyrkan?

Invid min sida stod en fet prelat
helt däst och skinande af flottig mat,
jag frågade: »Säg, finnes ej — ursäkta! —
den samma trappa från Pilati bo
på flere ställen?» — Presten svarte: »Jo!»
»De andra falska?» — »Det vill jag ej tro;
jag säger blott, att denna är den äkta.»

Jag såg på min prelat, om han ej log,
Men hvarje muskel i hans anlet drog

till samma minspel, som han har i messa;
men ett förstulet löje syntes mej,
jag såg det hos en väntande lakej;
han fick ej krypa nu, det tilläts ej,
ty sjelf hon knogar der, hans principessa.

Jag såg en kraftfull, brunstekt campagnol
i andakt dunka skallen hvad han tål,
så det i trappans brädbeklädnad låter.
Jag såg en qvinna med sitt barn på arm,
det var Madonnans bild, så mild, så varm.
Se i ett nu försmälte all min harm:
jag vet, för deras tro Du dem förlåter!

Åsnan.

Du har fått namn, min vän, att vara dum,
säg, är det derför, att du lider stum,
att ej i flärd och fåvitsko du stretar?
Som stoisk filosof dig intet retar.
Man anser dig för lat; men har han minsta hum,
den slöe idiot, som dig i såret petar,
om hvad kanhända inom dig arbetar?
Du är för tänkande att vara qvick,
det ser man af din milda, djupa blick,
ditt tankfullt melankoliskt sänkta öra.
Ditt tålamod bör kunna stenar röra.
Hur mången gång det mig till hjertat gick,
då till mitt slägtes skam jag tyckt mig höra:
»Förlåt! De veta icke hvad de göra.»

Italienska epigram.

I.

»Säg, käre fader, säg, hvar har du väl fått fatt
i denna skrämmande och svarta, stora hatt?»
— »Stor är den visst, mitt barn, så stor, att den,
som bär den,
en gång med denna hatt skall öfverskugga verl-
den.»
Med djup förundran hör den lille dessa ord.
— »Hu, fader, hvad det då blir mörkt uppå
vår jord!»

II.

»*Un soldo, padre!*» Ack, af hunger är jag tärd!»
— »Tag min välsignelse, den vare dig beskärd.»
»Nej, käre fader, tack, jag vill ej veta af den;
var den en soldo värd, du säkert icke gaf den.»

Vid en skandinavisk julfest i fjerran land.

Liksom i forna dagar man bänkades kring bord
midvinterfest att fira uti den höga nord,
så må vi komma samman, allt uppå fädrens vis,
i qväll med fröjd och gamman omkring vår
stekta gris!

Sitt knä ses galten böja mot silfverfatets rund,
med sirlig knorr på änden och äpple uti mund.
Så låt oss löftet göra och enligt fädrens sed
trots ärfda berserkslynnet i afton hålla fred!

De voro gräsligt starke, de män i forna dar
man mins hur Bodvar Bjarke tog Hottur i försvar.
Då var det sed i kungssal att taga skinkeben
och kasta på hvarandra och fatta lyran se'n.

Fast gamle åsa-fäder i högens natt gått in,
än lefva gamle gudar. Fast julen bytt om sinn,
må fylda hornet flitigt gå kring i lagets rund —
vi dricke märg i benen, och det af hjertans grund.

* * *

Der stod öfver krubban i Betlehem
i denna signade natt
en stjerna, att lysa på jorden dem,
som söka himmelens skatt.
Och herdarne kände den väl igen,
och Österlandens vise män,
de kommo från fjerran att hylla den,
i ödmjukhet, fromt och gladt.

Fridsfursten föddes i denna qväll:
det eviga lifsens ord
vardt kött, och ur ringe herdars tjäll
gick ljuset ut öfver jord.
Dock föddes han ej att bringa frid,
men andens evigt segrande strid,
och så kom ljuset i sinom tid
allt upp till vår höga nord.

* *
*

Nu är det julfröjd hemma i höga norden,
der ung och gammal komma samman kring
den tända granen och de rika borden —
må våra tankar taga med i ring
och flyga hän till kära fosterjorden!

Julbrasan sprakar ifrån spiselhärden,
i morgongryningen mot kyrkan går
vid bjellerklang den glada ottefärden —
vi följa med i barndomsminnets spår,
hur långt vi än förirrat oss i verlden!

Ut öfver Suomis öde mo det snöar,
så ock i Sverges bygder, Norges fjäll.
Bro bygger vintern öfver tusen sjöar,
en vänlig högtidsväg från tjäll till tjäll
allt bort till Danalandets fagra öar.

Och se, så långt den går, norränatunga,
vid barnets högtid, Kristus-barnets fest,
i hemmets helgedom, bland gamla, unga,
ett hjerta slår som för en osedd gäst —
den gästens lof vi också vilja sjunga.

Bilder och minnen.

Vid aftäckandet af Runebergs stod.

(Helsingfors 1885.)

Se, der står du för vårt öga,
som du gick och stod,
skådar till oss från det höga,
skaldefader god!
Rörda inför dig vi stanna
här i högtidsstund,
skåda ljuset kring din panna,
löjet kring din mund.

Hör, hur Hellas' lagerkullar,
Morvens gråa häll
och det vesterhaf, som rullar

emot Gauthiods fjell,
land, som Volgas vågor skölja,
Serbiens gömda dal
helsa hit till Saimas bölja
under björk och al.

Harpa, kantele och lyra
stämma till din sång;
formens mått och skaldeyra
sämjas utan tvång.
Äran, kärleken och dygden,
frihet på vår jord,
först och sist dock fosterbygden
här i älskad Nord!

Som vårt hopp och våra minnen
klinga samman der,
samklang så i våra sinnen
vare hos oss när!
Du, som blef för alla tider
för vårt land en tolk,
i vår dunkla framtids strider
blif hos Finlands folk!

Helsning till Adolf Nordenskiöld.

(Afsedd för en enskild krets af Skandinaver i Paris 1880.)

Jag känt dig der din vagga stod
vid Finska vikens strand,
i barnalek, i ungdomsmod
med hjertat uti brand,
der samma öde oss beredts
att brytas ut ur samma krets.

Mins du i storm och snö vår färd
den sena juleqväll!
Vi sökte båda hemmets härd
allt under samma fäll.
Jag kunde icke nå till mitt,
men stannade som gäst i ditt.

Jag mins så väl den höga sal
uti din faders hus:
ett loft med hyllor utan tal
och ifrån ofvan ljus.

Der hade du din ärfda skatt,
som brutits fram ur bergens natt.

Med lampa och i slokig hatt
du gick att mönstra den,
och hvarje sten, som du fick fatt,
du kände väl igen.
Så var du stenrik redan då
med dina toma händer två.

Din vetenskap var fadersarf,
ditt a-b-c som barn;
det fins ej heller någon skarf
uppå din lefnads garn.
Din profession och din mission,
det var din predestination.

Ja, sjelfva namnet Nordenskiöld
tycks stakat ut din stig:
med stam i nord och rim i sköld,
med is och stål i sig.
Re'n tidigt Vegas stjernbild stod
som målet för ditt friska mod.

Men Finland tilläts ej för sig
att dig behålla hel,
ty Sverige kom att börda dig,
med bördsrätt till en del.
Der fann du snart din Dickson, du —
jag väntar, jag, på min ännu.

Och har ej sjelfva himlens rymd
gett bidrag till din skatt?
Ja, om dess härkomst än blir skymd
af evighetens natt,
ett unicum dock bit för bit
är Grönlands jättemeteorit.

Mins du den isbjörn, som en gång
du tuktat med en sten?
Han kunde nått dig i ett språng,
men tog till sina ben.
Min tro är, han var ej pultron,
han trodde blott på din mission.

Den samme hvite Nalle just,
han stod med öppet gap
der ytterst på Sibiriens kust —

jag mins ej hvilket kap. —
Han skyldrade som hedersvakt,
se, sådant kan man kalla takt.

Hur djupt du gripit in i allt
på denna verldens ö!
Vi hade treti' grader kallt
när polen hade tö.
Det kommer sig, man har den tron,
af Nordenskiölds expedition.

Och kejsare, de buga sig
i fjerran Österland,
ej ens i Kina såg man dig
med sneda ögon an.
Från Nova Semlja du — du blott —
till Ceylons brända dalar nått.

Och Suez' bölja vänligt kom
att hylla dig en stund,
och pyramider tälja om
hur Afrika gicks rund.
Du bär din helsning och ditt skepps
till Faraoner och Lesseps.

Vesuvius gjort fyrverkeri,
och sjelf det stolta Rom
har hyllat dig. Månn' jalusi
gjort Londons verld så tom?
Hur har man dock ej i Paris
rent slösat på dig lof och pris.

En norrskensgloria kring dig står,
det är din äras sol.
Nu fattas blott, att sist du når
allt upp till Nordens pol.
Du redan sökt den, men nog kan
du lemna den åt någon ann'.

Ditt rykte tröttar re'n en verld,
det sjungs af alla folk.
Säg, fins då ingen särskild gärd
som *våra* hjertans tolk?
Jo, *ett* vi hafva framför dem:
ett godt och gladt *välkommen hem!*

Sång i S. H. T.

(Till Moderlogen, vid dess 25:te födelsedag, den $^{17}/_{5}$ 1869, af sonen »Carl Michaël».)

Hell dig, glädjefostrarinna,
hell dig, brödraband af ungdom,
hell dig, löjets friska solsken
öfver lifvets djupa allvar!
Evig, evig är den ungdom,
hvaraf evigheten födes;
allting här i lifvet åldras,
lifvet sjelft är evig ungdom.
Se, af ungdomen du föddes,
ej med nöd och födslovånda,
men vid friska hjertans pulsslag,
eldade af drufvosafter.
Fem och tjugo vårars blommor
du till glädjekransar bundit,
fem och tjugo drufvoskördar
under sång och dans du pressat.

Och vid fylda fem och tjugo
står fullmyndig vid din sida
äldste sonen, Carl Michaël,
sjelf ett glädjens barn och sångens.
Äfven han till verlden föddes
ej med nöd och födslovånda.
Som ur Jovis hufvud Pallas
han fullrustad kom till verlden;
ur ditt unga modershjerta
sprang han myndig fram i ljuset.
Se, i dag vi samlas alla,
söner ifrån när och fjerran,
att den dyra modershärden
under sånger blomsterkransa
och att jublande få tömma
bägaren för dig i botten.
Hell dig, glädjefostrarinna,
hell dig, brödraband af ungdom,
hell dig, löjets friska solsken
öfver lifvets djupa allvar!

Till Signe Hebbe.

(1865.)

Liksom den eld, som föll från himlen neder
på Guds apostlar, faller stundom än
en stråle ljus, som genom mörkret leder
vår vilsna ande till sitt hem igen.
I konstens eld den helga lågan flammar,
dess altar restes uti menskobröst,
men konsten sjelf från högre rymder stammar,
som dygd och sanning, kärlek, hopp och tröst.

Att uti ton och bild det sköna tolka,
det är att tjena högre makters bud,
att fantasiens drömda verld befolka,
det är att gifva tanken form och ljud.
Och sången är ej blott en konst i strupen,
den är en änglavinges ljufva fläkt,
den väller fram utur de dolda djupen,
den är ett menskohjertats andedrägt.

Och sångens barn vi derför älska alla,
från luftig skara uti lummig lund
till dem, som fantasiens bilder kalla
på scenen fram i konstens högtidsstund;
och då de flykta hän till södra landen,
det käns som miste vi en älskad vän,
vi vinka sorgset ett farväl med handen
och hviska vänligt ett: kom snart igen!

Till Christina Nilsson.

(1865.)

Hvad sorl igenom salen?
Det är ett fullsatt hus —
jag midt i karnavalen
knappt hört ett sådant brus.
Jo, kära, det är Verdi —
det är nu så en gång,
publikens smak är snärd i
hans rytmer och hans sång.

Åh ja, men Violetta,
den ges ju nästan jemt.
Hvad är det nu vid detta,
som så publiken stämt?
Jo, det är debutanten,
helt blond, *un peu sauvage*.
Hon staplar visst på branten,
men saknar ej courage.

Ett fiasco vi berede,
ty sagan är visst sann:
hon är ifrån *la Suède*
en liten *paysanne*.
Man lyckats att få fatt i
en liten modig gås,
som röfva vill från Patti
parisarns gunst, förstås.

Ridån går upp. Hon träder
i blygt och ädelt skick
på dessa falska bräder,
som fästa hennes blick.
Hon är visst rädd, den lilla!
Men hon är ändå söt.
Du får visst plikta illa
för hvad du dristigt bröt.

Nu slår hon upp sitt öga,
det nordiska, det blå;
en sådan färg man föga
sig väntade ändå.
Igenom salen klingar
en ton så klar, så varm,

en ton på lätta vingar,
en ton ur eldad barm.

Man tystnar och man undrar,
man lyssnar och man hör.
Applåden än ej dundrar;
man kommer sig ej för.
Man lyssnar till behaget
af hvad man förr ej mött:
det ljufva sångardraget
af sorg i rosenrödt.

Och när ridån ses falla,
då bryter stormen ut,
applådens åskor skalla,
de vilja ej ta slut.
Publiken strör, betagen,
ett sångens blomsterpris
åt lejonet för dagen
i verldens stad, Paris.

* *
*

Tag här också ett blygt »Förgät ej mig!»
ifrån din hembygds undangömda dalar.
När tusentungadt smicker söker dig
i gyllene palatsers qvafva salar,
jag kommer stilla uppå osedd stig,
ett blåögdt minne, som ur hjertat talar
om fattigt barndomshem i faders hus,
om Nordens vintersnö och sommarljus.

För professeur Wartel uti Paris
glöm ej den vaktel, som i nordanskogen
dig lärde sjunga på sitt enkla vis,
då han sin visa sjöng så varm och trogen.
Det är ej nog att taga konstens pris,
utaf en mästare förklarad mogen;
det yppersta uti all konst, det är
att stå naturens stora hjerta när.

Ty själen i all konst är poesi;
hon ammas helst der skogens kronor susa;
Linnæan andas mildt sin doft deri,
med hennes röst hörs strömmars forsar brusa,
och hennes återsken, det älska vi
att se i våra sommarnätter ljusa —

allt, allt hvad lifvet och naturen har
såsom ett återsken af himlen qvar.

Bränn dina vingar ej vid rampens ljus,
dess eld är visst ej konstens enda sanna,
och mången, störd af bifallssorlets brus,
har nödgats se'n på halfva vägen stanna.
Far fort med glädtigt mod och öppen panna,
men hjertat ödmjukt som uti Guds hus —
Blott så kan du såsom en vigd prestinna
i konstens tempel segerpalmen vinna.

Filip von Schantz.

†

(1865.)

Ack, lifvets summa är hvad godt vi velat,
ej hvad oss tiden låtit föra ut.
Hvad stort vi tänkt, men ej hvad smått vi felat,
det gör behållningen ändock till slut.
Hvad mer om så vår lefnads bana brytes
och tidens strid i evig ro förbytes.

Det är ett rön likväl, som gör vår smärta:
det bästa kommer ej till mognad här.
Hur mången skörd, som gror i menskohjerta,
långt innan lifvets höst förhärjad är!
Uppå den åkerteg, som frosten bergat,
står tisteln qvar, men hvetet är förhärjadt.

Det käcka mod du förde med i striden,
jag kände det, du ädle broder, väl.
Så bör man mäta blott sitt mål i tiden
och tro på kraften i sin egen själ.

Att stupa på sin post är ock mer värdigt
än födas till ett verk på förhand färdigt.

Du vågat tänka stort om konstens framtid
uti ett land, der lätt hon tvinar bort.
Du trott kanske för mycket på din samtid —
måhända derför blef din bana kort.
Men hvad du velat skall i minnet gömmas,
och hvad du gjort, det får ej heller glömmas.

Med dig vi bädda ner en rik förhoppning
för tonens konst, som fått din varma själ;
en löftets blomma bruten i sin knoppning —
ack, månget offer kräfves så jemväl.
Men också häri en Försyn jag vördar,
ty utur gruset växa nya skördar.

Jag kände dig i lifvets morgontimmar,
vi drogo ut till samma ledungsfärd.
Ack, huru ljuft, då hoppets stjerna glimmar
och öppen, öppen står den vida verld!
Du vände åter hem. Sof sött, o broder,
der du får hvila hos vår finska moder.

Ditt rika mått af kärlek hann du taga —
ett trofast hjerta var i lifvet ditt,
är ditt i döden. Ack, hon skall ej klaga,
att nu ditt väsend' åter andas fritt
och att din själ i högre regioner
får lyssna till serafers harpotoner.

Fredrika Bremer.

†

(1865.)

Hvar växer väl den fagraste björk
vid gladaste fåglasång?
Hvar står den grönaste gran så mörk
vid ljufvaste källors språng?
Hvar doftar ur djupaste mossas bädd
Linnæan så blyg och huld?
Hvar är den blåaste himmel klädd
i solens klaraste guld?

Det är i hemmets helgade verld.
Der slog vårt väsen sin rot
förr än vi börjat den långa färd
vid vexlade vindars hot.
Der eger barnet en moders famn
och lifvet en ankargrund,
der söka de bergade seglen hamn
i lefnadens aftonstund.

Hur stor är icke den lilla verld
från vaggan till grafvens rand,
som lefver vid hemmets husliga härd,
så föga bemärkt ibland!
Ack, mannens hårdare sinne väl
kan röna dess milda behag,
men blott en älskande qvinnosjäl
kan teckna de fina drag.

»Ur hvardagslifvet» har ingen ann
förstått att teckna som du:
i fjerran främmande länder kan
man fatta din dikt ännu.
Och hemmets sagor från nordanland
med hjertats strid och frid,
de läsas ännu vid prairiernas rand
af hjertan, som klappa dervid.

Det var din sökande andes kraf
att skåda den vida verld,
och så i ditt ryktes spår du gaf
dig hän uppå pilgrimsfärd.
Och hvad du sedan oss gaf, deri
väl ses månget främmande drag,

men ack, på hvart blad, hur känna vi
ditt värmande hjertas slag!

Så vände du åter tröttad hem
att njuta din aftonro.
Om hvad du verkade — spörjom dem,
som i armodets hyddor bo.
Och stilla sig sänkte din lefnadsqväll,
se'n du hunnit den plats, så kär,
der du lekte din barndoms dar så säll,
och döden, han fann dig der.

Ja der, der växer den fagraste björk
vid gladaste fåglasång.
Der står den grönaste gran så mörk
vid ljufvaste källors språng,
der doftar ur mjukaste mossas bädd
Linnæan så blyg och huld,
der är den blåaste himmel klädd
i solens klaraste guld.

Karl Chydenius.

†

(1864.)

Hvem räknar våra dagars tal
i lifvets korta timma?
Hvem mäter ut dess fröjd och qval
i jordens qvalm och dimma?
När slut är lifvets korta lån,
hvem lyftar täckelset ifrån,
att ljuset vi förnimma?

Hvad som är rätt och skönt och sant
vi leta här i gruset,
men se af sanningens demant
dock blott det brutna ljuset.
Vid evighetens strand vi gå
och plocka några snäckor små —
hvem för oss öfver bruset?

Du sökte med ungdomlig håg,
med varmt och ärligt sinne,

och uti mången snäcka låg
en äkta perla inne.
Nu är dig gåtan uppenbar,
men här din bild skall dröja qvar
i trogna vänners minne.

Din vagga stod vid Pohjas våg,
der norrskensflammor spraka.
Magnetiskt vände sig din håg
mot polens rand tillbaka.
Det fans ej flärd uti ditt nit,
ur hjertat gick din varma flit
att forska och försaka.

Hur skilda banor än vi gå
mot ljusets helga flamma,
en är den fadersfamn ändå,
från hvilken alla stamma.
För forskningen liksom för tron,
för vetenskap och religion
han är till slut densamma.

Han räknar våra dagars tal
i lifvets korta timma.

Han mäter ut dess fröjd och qval
i jordens qvalm och dimma.
När slut är lifvets korta lån,
han lyfter täckelset ifrån,
att ljuset vi förnimma.

Lars Fohlin.

†

(1866.)

Hvad vemod i att brytas
i lifvets sommarglans,
att tidigt vissnad knytas
till evighetens krans,
att, liksom sommardagen
vill slockna uti ljus,
bli före hösten tagen
ur jordens stoft och grus.

De dina gått att vandra
den vägen före dig,
och du som många andra
gick ensam här din stig.
En krets af ungdomsvänner
dock samlas kring din bår:
se, i hvart öga bränner
vår saknads bittra tår.

O, kunde du förklara
hans skygga fråga blott;
men aldrig de oss svara,
som denna vägen gått.
Vi skola alla, alla
en gång densamma gå;
när anderöster kalla,
då få vi svaret — då.

Elias Sehlstedt.

†

(1874.)

Der går en suck igenom Djurgåln's ekar,
en rysning skälfver genom gröna lund,
på en gång tystna alla fågellekar,
som af en frost i vårlig morgonstund
förstämmes jubelhymnen i naturen,
af minsta grand till ljus ur stoftet buren.

Den glada kör af millioner hjertan,
af minsta blomma och af minsta strå,
hvi så förstämd? O säg, hvad vållar smärtan,
som tyckes genom all naturen gå?
Jo, han är borta, tolken för oss alla,
vi hörde döden honom hädan kalla.

Från minsta myggas ben till hvita vingen
af måsen, tecknad emot molnets rand,
all poesi, som gömmer sig i tingen,

från solens strålar till det minsta grand,
var för hans barnavishet uppenbarad
och i hans sinnes milda ljus förklarad.

Som oskuld räcker handen åt behaget,
som glädje sorg i lifvet, tvillingfödt,
så skönjes lätt det kända sångardraget,
fast glädjen skiftar starkt i rosenrödt.
Och Bellman ler i sin olymp välkommen;
det synes klart: stormästar'n tycker om'en.

I frisk och flärdfri kärlek till naturen,
hur än de vexla, våra toners gång,
vi skifta må Elias-manteln, buren
med lätt behag i tusen lekars språng.
Och sist som du vi vilja lyfta vingen
och träda såsom barn i stjerneringen.

Helmi Stigell.

†

(1887.)

En blomma växte i nordanskog,
så älskelig, fin och fager,
en rodnande, blyg Linnæa log
i sommarens milda dager;
ur mossans svällande mjuka bädd
hon steg på den späda stängel,
i väfnad af doft och strålar klädd
liksom en himmelens ängel.

Der kom en gosse så glad och stark,
han månde den blomman fästa
och flytta till fjerran bruten mark,
han ville gifva sitt bästa...
Han ville bygga åt dem ett bo
och lefva för hennes lycka,
och hon gaf honom sitt hjertas tro,
det månde ingen förtycka.

Men ack, den lyckan, den blef så kort,
hon kunde ej här slå rötter.

Den lilla blomman vissnade bort,
hon hade för späda fötter;
hon velat lefva för honom visst,
så sant hennes hjerta var gifvet,
det unnades henne ej — till sist
så gaf hon för honom lifvet.

Min lefnads saga, den blef så kort,
jag hunnit den knappast börja;
jag går från lifvets strider bort;
Gud tröste dem, som mig sörja.
Se, att jag varit ditt väna vif
och hvilat vid ditt hjerta,
det var mig nog för detta lif,
hvi vållar det dig stor smärta.

Mig bränner så het din bittra tår,
det gör mig ve, att du gråter,
se, tiden läker hjertats sår,
vänd du till lifvet åter.
Dig binder lifvet med starka band;
jag hör likt röster i fjerran,
jag går förut till andra land . . .
Farväl! Förtröster på Herran.

Smärre dikter.

Minnets törne.

Arma hjerta! Se'n han svek din tro,
hvarför låter du ej honom fara?
Se'n han tagit all din lefnads ro,
huru kan han än så älskad vara?

Skall du följa mig intill min graf,
bittra minne, som mitt hjerta aggar?
Ack, då rosen bleknad fallit af,
hvarför vissna ej de skarpa taggar?

Ja, dess blomningstid, den var så kort,
men min enda fröjd är nu min smärta.
Ej jag bytte dig mot rosor bort,
minnets törne i mitt qvalda hjerta.

Bo derinne tills det klappat slut;
jag vill vattna dig med heta tårar.
Kanske än en ros skall spricka ut,
om du väntar der på nya vårar.

Aftonen.

Ängens blomma lutar kinden,
sluter till sin späda knopp,
sakta susar aftonvinden,
trasten slår i granens topp;
yre fjäriln, liten skalk,
slumrar ljuft i blommans kalk,
blomman endast vällukt andas
som med vindens fläktar blandas.

Månbelyst en dimma sväfvar
darrande i dalens famn,
och mitt tjusta sinne bäfvar
af en trängtan utan namn,
och ett stilla vemod rår
i mitt unga hjertas vår,
och den tanke åter vaknar,
att en vän mitt hjerta saknar.

O! vor' jag en fågel.

O! vor' jag en sjungande fågel så visst,
jag finge då sjunga på gungande qvist.
O! vore en oskyldig fågel jag lik,
jag egde då intet och vore dock rik
uppå jorden.

Han lefver så säll i den grönskande dal,
han bygger sitt bo i den gungande al:
den hydda af oskuld och kärlek är bygd
nog ger oss mot strider och stormar ett skygd
uti verlden.

O! kunde jag fri från de fängslande band
få flyga i fjärran mot blånande rand.
O! finge jag svinga mot himmelens höjd.
O! hade jag tunga att sjunga min fröjd
uti våren!

Apan kammarmusikus.

All konst består uti att härma
ett något, som vårt sinne rönt,
ej blott uti att formlöst svärma
för hvad vi finna gladt och skönt.
Men der ett inre lif vi sakna,
är konsten blott en apas lek —
så tänkte jag, då nyss jag vakna'
vid ett pianos ljufva smek.

Det är min granne här inunder —
en fröken ifrån landet visst —
som mest förnöter sina stunder
med Thalberg och Chopin och Liszt.
Med dessa dödande lektioner
hon dag på dag förnöta kan
och tror, att hon med slika toner
skall kunna skaffa sig en man.

Hon vet ej takt och har ej öra,
men klinkar, klinkar oförskräckt.

Jag flyttar, jag; hvad vill jag göra;
för så'n musik jag har respekt.
Ack! Gud bevars för sådan gumma,
jag skulle dö med detta vif —
nej, hellre apan med sin trumma,
den är då mycket mer naiv.

Camelia.

Doftlös, som camelians blomma,
fager så som få,
käns hos dig vid tankar tomma
intet hjerta slå!

Skön camelia tyckes svara:
hvarför mig försmå?
kan jag endast vacker vara,
är det vackert så!

Finska folkvisor.

I.

Ack! här vi sutto tätt invid stranden
af den svallande forsens fall,
der fåglar sjunga, der vågor brusa
och vindar susa i björk och tall.

Ja, här vi sutto, och här vi sjöngo —
ack, hur ljuft att det minnas än! —
O, komme qvällen och sjönke solen,
att jag fick träffa mitt hjertas vän!

De fagra kinder, de gula lockar
mig bedårat uti mitt sinn!
Men också fins ingen annan flicka,
så vän och vacker som vännen min.

II.

Fjärran han dröjer från grönskande dalar,
borta i konungens gyllene salar.
Ack, lilla fågelen! Ack, lilla hjertevän!
Kommer du ej snart, kommer du ej snart?

Der månde finnas de fagraste tärnor,
älskade, se ej de strålande stjernor!
Ack! lilla fågelen o. s. v.

Fåglar må drilla med ljufvelig tunga.
Ljufvare höra min älskade sjunga.
Ack! lilla fågelen o. s. v.

Fröjdfulla dag, skall jag länge dig bida?
När får jag gå vid min älskades sida?
Ack! lilla fågelen o. s. v.

Kom, kom tillbaka till hembygdens dalar,
att du den väntande vännen hugsvalar.
Ack! lilla fågelen o. s. v.

III.

Ack! jag är en liten gosse förutan hem och härd
Som fågeln född att flyga ut i den vida verld.

IV.

Sörj ej, Suomis flicka, fast jag är af annan kyrka;
med dess mera eldig kärlek skall min själ dig dyrka.

V.

Vackra tärna, fagra flicka,
vill du bli min maka?
Annars skall mitt sinne sörja
och min själ dig sakna.

Fåglar små, de sjunga ju
i frid och fröjd och gamman.
Käraste,-låt' oss som dessa
bygga bo tillsamman.

Hjerta invid hjerta, bloden
varmare skall strömma,
och din blick, lik aftonstjernan,
skall i sällhet drömma.

VI.

Från det höga berg mot himlens rand
jag ser öfver haf och jord;
då ser jag ett skepp, som styr mot strand,
och tre grefvar det för ombord.

Invid stranden de skeppet lemna,
stiga sedan från det i land;
och den yngste utaf de grefvar tre
går till mig och begär min hand.

VII.

Hvadan kommer du, käraste sonen min?
Ifrån hafsstranden, käraste moder min.

Hvad var det väl der du gjorde, käraste sonen min?
Vattnat har jag mina fålar, käraste moder min.

Huru är din fot så blodig, käraste sonen min?
Hästen trampade mig med jernsko, käraste moder min.

Huru är ditt svärd så blodigt, käraste sonen min?
Jag har dödat min egen broder, käraste moder min.

VIII.

Käraste gök, som gal uti fjärran
borta vid Saimens andra strand,
fins ingen julle der, som kan
föra min älskade hit i land?

Tiden är långsam och dagarna tunga,
glädjen har flyktat för längese'n.
Skall jag väl länge vänta än,
innan han kommer, min hjertevän?

Sorgen sänker sig i mitt sinne,
ack, det vore så ljuft att dö;
hjertat är som en frusen sjö,
hvem skall väl tina upp dess snö!

Örnen far under himmelens fäste,
anden dyker i vågens famn;
kärleken står på Saimens strand,
vågar för stormen ej ut ur hamn.

Vinden är väldig och vågorna branta,
liten är jullen, som står vid strand;
liten är jullen, som står vid strand;
svag är den älskades späda hand.

Käraste, gif dig ej ut i stormen,
väldiga vågorna dränka dig;
då skulle sorgen ej lemna mig
förrän i grafven de sänka mig.

IX.

Jag gick mig ut en sommarnatt i lunden,
der så ofta jag bidat morgonstunden,
der små fåglarna drilla,
skogen är så tyst och stilla
och mitt hjerta finner ro från verldens villa.

Min kosa hän jag ställer emot stranden.
En flicka står der med pannan lutad mot handen,
blickar längtande frågor
mot de villande vågor,
och oro flammar uti kindernas lågor.

Hvad saknar du här, hvad sörjer du, flicka,
säg, hvarför skall i tårar du blicka,
säg, hvad hopp, som dig dårat,
hvad ditt hjerta har sårat,
hvad din blick uti nattens timma har tårat?

Hon svarar: ack, hvad tröst kan jag vinna,
då min älskling jag icke åter kan finna;
öfver vågorna vida
såg jag seglena skrida,
och min lott, den blef att längta och lida.

X.

Glädjen har sjungit sin sång i mitt hjerta,
ljufligt det klappat af modersfröjd;
o! du min lilla, min fröjd och min smärta,
ljufvaste gäst ifrån himmels höjd!

Sorgen nu sjunger sin sång i mitt hjerta,
borta är glädje och modersfröjd:
död är min lilla, min fröjd och min smärta,
gästen for hem till sin himmels höjd!

XI.

Vacker är min hjertans kär
och blåa ögon har hon;
munnen är liksom ett bär,
och gyllne lockar har hon.

Sörj ej än, min vackra vän,
fastän du andra tjenar;
tid, som går, om några år
helt säkert oss förenar.

Porträtt af samtida.

August Blanche.

(1865.)

Att angifva grunden till August Blanches popularitet, det är att teckna Blanche. Man blir icke populär genom att vara gåtolik, och det är derför visst icke någon svårighet att fatta och antyda grunddragen i Blanches personlighet, men för att med fulländad konst här anbringa de karaktäristiska dragen skulle det fordras Blanches egen penna.

Man kan sammanfatta dessa drag under fyra skilda synpunkter, som dock på det närmaste beröra hvarandra. Dessa synpunkter äro: Blanche såsom komediförfattare, såsom romanförfattare och novellist, såsom politisk person och såsom umgängesvän.

Det är icke blott en kronologisk grund till att först tala om Blanche som komediförfattare. Han står utan tvifvel såsom sådan främst i Sverige. Och det var äfven på detta område han först gjorde sig bemärkt.

Blanche var för denna art af författareskap ovanligt rikt begåfvad. En liflig och säker observationsförmåga, en spelande qvickhet och en harmlös munterhet i lynnet, se der egenskaper, som, om de också ej ensamt förmå skapa en inom den högre sedekomedien verkligen stor författare, dock rädda oss undan detta filantropiskt välmenande, prosaiskt docerande och sentimentalt pajazzoartade komediskrifveri, från hvars endast af tårar vattnade sandöken och af farceartade upptåg afbrutna tråkighet vi ännu i dag stundom vända oss till åtskilliga af Blanches komedier för att der vid ett godt och harmlöst skratt få försona oss med verldens dårskap och glömma dess små bekymmer.

Vi skrifva här ingen minnesteckning och vilja ej gå Biografiskt Lexikon i förväg. Utan alla data må det derför endast i förbigående antydas, huru »Positivhataren», »Jenny eller Ångbåtsfärden», »Magister Bläckstadius», »Hittebarnet», »Rika Morbror», »1846 och 1946», »Ett resande teatersällskap» m. fl. m. fl. följde tätt på hvarandra och genom de väl träffade, lätt

igenkänliga folk- och stockholmstyperna väckte en munterhet, som visst icke lät störa sig af att affischen för de flesta af dem ärligen angaf: »efter en fransysk idé». Det är nu en gång så, att verldens till och med störste komediförfattare mindre bekymrat sig om att spinna nya intriger än att i den lånade ramen sätta in en ny och originel bild eller hvad man kunde kalla gjuta nytt vin på gamla flaskor.

Det nya i dikten hemtas alltid ur lifvet, aldrig ur böcker. Så var det ock med Blanche; ur lifvet hemtade han allt, ur böcker föga. Stockholmare till börd, lynne och vanor, har väl ingen, med undantag af Bellman, så studerat »den sköna synderskan» som han, men vi finna hos honom knapt ett spår af litterärt inflytande, om man undantager Eugène Sues romaner.

Äfven inom denna konstform har Blanche med icke ringa framgång arbetat, och man kan i de erinringar från skoltiden, de lokalstudier och folktyper, som möta oss i hans romaner och berättelser, se likasom förberedelser till hans komedier, äfven om i allmänhet de senare tidigare trädt inför offentligheten än de förra. Dock föres han på detta område för det mesta i ledband af de franska förebilderna. Mera originel och sjelfständig är han i sina små berättelser, der han lemnar oss sina stockholmsstudier utan

den vidlyftiga lånade apparaten och så till sägandes gifver oss endast behörigen utstofferade anekdoter, der den karaktäristiska accenten alltid är skarpt markerad. Det är här som egendomligheten af Blanches gnistrande stil är högst utvecklad. Den är briljant, ty den är skarp som diamanten och på alla håll slipad i facetter. Den tindrar i regnbågens alla färger, och i dess prisma brytas om hvarandra löje och tårar, tanke och svärmeri, kärlek och fanatism, allt utom det tråkiga och — grundliga.

»Intet åldrar mannen så mycket som politiken», denna tanke har Blanche en gång framkastat, uppenbarligen i ett ögonblick af liflig känsla för att politiken är tråkig och han icke nog grundlig för politiken. Men icke är det politiken, som åldrat Blanche, fastän han på senare år blifvit politisk. Det är fastmer den med åren aftagande förmågan att producera, som vållat, att han blifvit i viss mån ett offer för sin popularitet, hvilken skoningslöst drager honom med sig till offentliga värf.

Med *en* stor samhällsfråga har Blanche på fullt allvar sysselsatt sig, och det är med den frivilliga nationalbeväpningen eller den så kallade skarpskytterörelsen. Icke så att Blanche här verkat såsom organisatör i egentlig mening, men han har lifvande och ledande stått i främsta

ledet bland de »passiva», och han har under skiftande inflytelser lyckats bevara sin popularitet.

Men hemligheten af Blanches inflytande och popularitet ligger dock förnämligast i tjusningen af hans personliga umgänge. Han är en så fullständig exponent af den äkta stockholmarens lynne, vanor och — ovanor, att det är helt naturligt, att han som sådan skall vara kär för hufvudstadens befolkning. Det är ock såsom själen, medelpunkten i ett kotteri, som han samlat omkring sig alla dessa adjutanter, genom hvilka den vapenlöse generalen låter utföra sina bud.

Blanche, så angenäm i sällskap, har aldrig sänkt sig till den tröttande rollen af rolighetsminister. Man ser honom ofta i ett sällskap sitta tyst och sluten, men aldrig ännu har man hört honom säga en person något obehagligt. Sådant undviker han med en omsorg, som står väl tillsammans med det välbehag, han sjelf synes röna vid att höra uttryck af bifall och ett vänligt sinne.

Blanche älskar icke att bli motsagd, och sjelf motsäger han ogerna någon. Man har aldrig hört Blanche disputera. Om något sådant yppar sig i ett sällskap, tystnar han vanligtvis, ända till dess han finner tillfälle att leda samtalet in i en annan strömfåra. Icke heller ett strängt logiskt genomfördt resonnement älskar han. Han

fattar allt med fantasien och känslan, och hans uttrycksform är derför qvickheten, anekdoten, aforismen. Derför är han ock i allmänhet föga *öfvertygande*, men så mycket mer *öfvertalande*. Det är förnämligast denna hans egenskap, som gör honom till folktalare, ty det gäller för en sådan mindre att bevisa en sanning än att leda hopens sinnen. Huru ofta har det icke händt vid något folkmöte, att, när ordningen blifvit störd eller tålamodet uttömdt, det icke gifvits något annat medel att stilla och tysta massan än att Blanche begärt ordet — och detta har ännu aldrig förfelat sin verkan, äfven om han för tillfället just icke haft något att anföra.

Det är den lefvande menniskan, som i lifvet varit Blanches studium. Han har icke i strängare mening sinne hvarken för historien, de bildande konsterna eller de exakta vetenskaperna, men menniskan i hvardagslifvet har han studerat och henne känner han. Då du sitter med Blanche i ett förtroligt lag, ser du ofta, att han sitter tyst och gör sina iakttagelser, medan ett fint löje spelar kring hans läppar — akta dig, kanske du sjelf i detta ögonblick är föremål för hans studier.

Viktor Rydberg.

(1865.)

Huru skola vi dyrka Gud?
Med höga tankar och med rent hjerta.

Många finnas väl, som ännu i våra dagar skulle våga påstå, att dessa Göthes ord innebära en hednisk uppfattning af religionens innersta väsende, såvida de åsyfta att ställa tankens frihet öfver kyrkans stelnade dogmtro samt erkänna kärlekens kraft att utan de af kyrkan förvaltade nådemedlen finna en väg till Gud.

Men Försynen, som skapat menniskoanden till sin egen afbild, har hos henne nedlagt ett okufligt behof att söka det eviga ljuset, och allt, som ställer sig till motvärn i hennes väg, skall steg för steg förtrampas af historiens säkra gång mot sitt mål, mensklighetens fullkomnande.

Det är ur denna synpunkt som verldshistoriens skådespel får sin höga betydelse, och dess väsentliga innehåll kan sålunda betraktas såsom en menniskoandens kamp för sitt eget myndigblifvande.

Hufvudmomentet af denna kamp sammanfaller med uppkomsten och utvecklingen af den kristna religionen, som i sig innebär den högsta uppenbarelsen om det eviga förnuftet, men med hvilken Österlandets hedendom och det sjunkande Romas statskonst samaflat en vanbörding, kyrkan, som i vexlande former kämpat mot samvetets frihet och sålunda förrådt sin egen moder, religionen.

Denna strid pågår ännu, och det är hellenismens ande, som kristnad kämpar i frihetens led, medan orientalismen i kyrkan funnit en försvarare för auktoritetstron och förnuftets ofrihet.

Hvar och en andligen vaken måste i denna strid intaga sin plats, antingen i det ena eller det andra lägret.

I främsta ledet bland frihetens kämpar finna vi en svensk man, som — vi tro det — om han varit född bland ett af de stora folken redan hade vunnit erkännande såsom en bland tidehvarfvets förnämste banérförare.

* *
*

Viktor Rydberg är född i Jönköping år 1829. Hans fader var en veteran från 1808 och 1814 års krig, fanjunkaren Johan Rydberg; modern Hedvig Dücker. Rydberg genomgick Jönköpings

lärdomsskola och Vexiö gymnasium, hvarefter han blef student vid universitetet i Lund. Viktor Rydbergs kamrater från skoltiden erinra sig honom som en liflig gosse, som utmärkte sig för flit i skolan och tidigt sysslade med literära försök, hvarjemte han, med hufvudet uppfyldt af de gamla nordiska kämpasagorna, icke försakade att deltaga i skolungdomens då särdeles öfliga bardalekar sins emellan och med stadens lärgossar. Bland ifrågavarande literära försök minnas hans barndomsvänner en hel serie nordiska vikingatragedier samt italienska röfvare- och spökdramer, som icke blott blefvo skrifna, utan äfven uppförda på en af 12—15-årige skolgossar bildad teater, hvars direktör var en son af den verklige teaterdirektören Djurström. Scenen var en rymlig husvind och publiken bestod till största delen af inbjudna skolflickor. Sedan han ledsnat vid författarskapet vid denna teater, slog han sig på publiciteten (allt såsom skolgosse) och blef således chef-redaktör för en i fria nummer utkommande skrifven, stundom äfven med teckningar illustrerad tidning, hvars namn var »Odens Korpar». Kamrater biträdde välvilligt med afskrifter, och denna tidning hade sin tacksamma publik både inom och utom skolan. »Korparne» protegerades af en gladlynt klasslärare, men hade en farlig fiende i rektor, och som den

hade en ultraradikal tendens, var det icke underligt, att den framkallade motståndskrafter, och man såg snart en konservativ tidning, redigerad af en 14-årig baron, uppträda såsom motvigt till »Korparnes» destruktiva tendenser. Denna tidning, som hette »Svea», skulle inom skolans lilla verld förmodligen motsvara »Svenska Biet» inom den stora, men upphörde snart. Baronen lät omvända sig och ingick i redaktionen af »Korparne».

Rydbergs föräldrahem upplöstes i hans barndom, och han måste tidigt kämpa mot ekonomiska svårigheter. Genom information och novellskrifning förskaffade han sig imellertid medel att fortsätta sina studier. Under olika signaturer förekomma i äldre årgångar af »Jönköpingsbladet» berättelser af hans hand. Under sin vistelse i Lund förskaffade han sig inkomster genom att korrigera studenters latinska scripta och genom korrespondenser till tidningar. Hans angenäma umgänge och trofasta kamratsinne samlade omkring honom åtskilliga af de mest hoppgifvande unge männen vid universitetet, hvilket kotteri, skämtvis kändt under namnet »Sjustjernan», blef ett slags medelpunkt för de unge studenternes vittra sträfvanden.

Genom bekantskap med S. A. Hedlund mognade Rydbergs länge hysta tanke att göra publi-

citeten till sitt lefnadskall. Handelstidningen har under de senaste tio åren innehållit många artiklar af hans penna. Arbeten af Rydberg, som särskildt utkommit, äro romanerna »Fribytaren på Östersjön» och »Den siste Athenaren», broschyren »Huru kan Sverige bevara sin sjelfständighet?», det kritiskt-teologiska arbetet »Bibelns lära om Kristus» samt de på en teologisk bakgrund utförda kulturhistoriska skizzerna »Jehovah-tjensten hos Hebreerna före Babyloniska fångenskapen» och »Medeltidens magi».

* * *

Sådan är i korthet tecknad Viktor Rydbergs lefnadsbana. Ofvan anförda förteckning på hans utgifna arbeten angifver en för hans år ganska omfattande författareverksamhet, men deras stora värde ligger visst icke i deras omfång. Vi hafva redan ofvanför angifvit den synpunkt, ur hvilken de vinna sin djupa betydenhet.

»Den siste Athenaren» är utan tvifvel Rydbergs förnämsta arbete. Den grundliga lärdom, som i mera ohöljdt vetenskaplig form framträder i hans kritiskt- och historiskt-teologiska arbeten, har här lemnat hans konstnärligt skapande fantasi ämne till en mästerligt utförd målning af den helleniska kulturen, i sin undergång käm-

pande med den segrande kristendomen, hvilken i sin tur, förfalskad och kufvad af kyrkan och staten i förbund, hemfaller under andligt och verldsligt tyranni.

Sjelf anser författaren, enligt hvad han i sitt företal yttrar, att hans bok icke kan betraktas såsom ett konstverk, utan fastmer såsom en stridsskrift. »Medan jag skrifvit — yttrar han — har jag känt mig som stridsman under de idéers fana, för hvilka jag lefver och andas, och mitt arbete är intet annat än ett spjut, som jag slungat mot de fiendtliga lederna, i krigarens lofliga uppsåt att såra och döda.» Och detta oaktadt har det händt författaren det vackra, att så fort han i fantasien berör det historiska stoffet, formar det sig under hans händer nästan med antikens plastiska, objektiva lugn, medan man derunder förnimmer hos författaren, likasom i det tidehvarf han skildrar, den sjudande rörelsen af våldsamt kämpande idéer.

Att närmare utveckla dessa idéer, skulle fylla ett bibliotek. Hos Rydberg sjelf finner man dem lika klara som sammanträngda. Att åter redogöra för den konstnärliga kompositionen och påpeka enskilda skönheter i dikten, skulle vara att gifva ett skelett eller stympade lemmar i stället för ett lefvande väsen, der man under

den sköna formens tjusande behag känner hjertats friska pulsslag.

Genom den ädla bilden af »den siste Athenaren» Krysanteus och hans lika ädla dotter Hermione se vi aftonglansen af den grekiska verldens harmoniska skönhet. Kristendomens förklarade ljus lyser oss till mötes genom den sant evangeliske läraren Eufemios, och den dystra, bloddrypande kyrkans nyvunna verldsvälde se vi förkroppsligadt i den atheniensiske biskop Petros, hvars munkkåpa tyckes kasta liksom en mörk slagskugga genom historien allt intill våra dagar.

»Den siste Athenaren» bör betraktas såsom en fullkomligt sjelfständig komposition, oaktadt måhända Kingsleys »Hypatia» bragt Rydberg på tanken att i denna form ingjuta sina redan fullmogna studier och idéer. Obestridligt synes oss ock, att den svenske författaren med afseende på historisk blick, skildringens objektiva klarhet och idéernas omfattning har företrädet framför sitt engelska mönster, och hvad beträffar Bulwers »Pompejis sista dagar», med hvilken äfven någon jemförelse kunde ifrågakomma, så är det uppenbart, att, utom alla öfriga företräden, Rydbergs bok särdeles fördelaktigt utmärker sig genom sin allvarliga flärdlöshet och totala frånvaro af lärdoms-koketteri.

Det är lätt att fatta, hvad rum Viktor Rydbergs utgifna teologiskt-historiska arbeten om så väl Gamla som Nya testamentets kyrkokult skola intaga vid sidan af ett verk sådant som »Den siste Athenaren». Det är vetenskapen vid sidan af konsten. Men äfven som vetenskapsman är Rydberg konstnär genom formens klarhet och språkets skönhet. Hans kritiska granskning af »Bibelns lära om Kristus» är äfvenledes ett mästerverk, och vi kunna ej neka, att i bredd med hans manliga, flärdfria forskning förekommer Renans verldsbekanta verk i många stycken såsom en halft sentimental, halft försåtlig tendensroman.

* * *

»Och detta allt vill man, att vi skola våga tro om en ung man, som vistas i Göteborg, som skrifver på svenska och som vi knapt känna!» Från många håll skall väl ett sådant rop ljuda oss till mötes. Men vi svara helt lugnt: om Viktor Rydberg varit född engelsman, fransman eller tysk, skulle han måhända vara mera känd i Sverige än han nu är, och det vissa är, att afståndet då som alltid skulle hos enfalden ha förstorat vördnaden.

Rydbergs anspråkslösa väsende och tillbakadragna lif hafva väl ej kunnat hindra, att han

af dem, som i främsta ledet försvara kyrkans auktoritet, utpekas som kättare och gudsförnekare, men till de svaga själarnes lugnande kunna vi försäkra, att äfven i det enskilda lifvet kan man knapt lära känna en gudfruktigare man än Viktor Rydberg. Det veta de, som personligen lärt känna hans rikedom vid utbytet af höga tankar samt hos honom värdera ett af de renaste hjertan.

Olof Strandberg.

(1866.)

Då Gustaf III i sin varma, högtflygande fosterlandskärlek fattat tanken om en svensk nationalteater — hvad gjorde han? — I främsta rummet tänkte han derpå, att det svenska språket, ännu för scenens konst ovant och föga odladt, skulle såsom debutant ledas vid handen af tonkonsten — och så föddes operan i Sverige. Hvem vågar säga, att han icke tänkte rätt? Hade det varit bättre att emot folkets art och lynne ensidigt tvinga oss in på det sceniska krönikeskrifveriets område, der vi ännu intill våra dagar neppeligen hunnit längre än till några aktningsvärda försök. — Nej! — Sjelf, trots den ofta utländska kostymen, var han, för sin tid, en inkarnation af svenskheten, och han leddes, i fråga om en svensk teater, utan tvifvel af en säker instinkt. Bellman, fostrad af samma tid, som ammat den tredje Gustaf, visar icke han, ensam och oupphinnelig som han är, folkets sanna art och lynne? Vi ha ingen nationel dramatik. —

Sant! Men är Oehlenschläger mera dramatisk än Bellman? Finnes i verlden en operakompositör, som bättre än Bellman förstått att låta dikt och toner samverka?

Den svenska scenen föddes tvillingbroder med den Bellmanska sången, och ännu i den dag som är bibehåller den sin ursprungliga art.

Det är märkvärdigt att iakttaga, huru operan i vårt land förmått att utan afbrott fortlefva och utveckla sig allt ifrån sin födelsestund. Det bevisar, att den sceniska konstens förstfödde i vårt land var ett fullgånget foster. Sjelfva vår historiska hjelteperiod är måhända i grunden mera lyrisk än dramatisk, och äfven i dikten hafva vi för det mesta stannat vid den heroiska lyriken.

Att operan i Sverige kunnat utan afmattning genom snart ett sekel fortlefva af infödda sångaregåfvor, är ett för ett så föga talrikt folk utan tvifvel högst anmärkningsvärdt faktum. Det är för visso mer än en tillfällighet. Ja, det har till och med händt, att de store och rike stundom frossat på det de hemtat från den fattiges bord. Men fastän sångarens lön här är ringa, hafva vi dock aldrig saknat sångens fröjd. Vi kunna ej *så* som andra folk löna sångaren med guld, men en gifmildt alstrande natur har dock aldrig förnekat oss tonernas silfver. Tvärt-

om — hvad som långt i fjärran land beredt den svenska sången så stora triumfer, det är just den rena klangen af denna ädla metall.

Att vara teaterdirektör, det lär nu vara bland det värsta en menniska kan råka ut för. Men för teaterdirektörer, åtminstone de, som ha med operan att göra, lär det allra värsta vara att kunna finna tenorer. Tenorer växa icke på trän. Visserligen kan det vara ganska förargligt, att naturen är så njugg på detta för en opera så nödvändiga reqvisitum, men hvad vill man göra? De finnas väl ock, som kanske föga akta en naturgåfva, hvilken kan synas vara ett af naturen blindvis beskärdt kroppsligt företräde. Ja, det är sant: tenorerne hafva icke gjort sig sjelfve — då vore de nog flere. Men har då snillet gjort sig sjelft? Nej, alls icke mera än tenorerne. Och deraf följer, att sådant hör till de goda gåfvor, som göra ett folks rikedom och kräfva dess tacksamhet.

Behöfves här några ord för att förtydliga tillämpningen af ofvan stående? Nej, ordet är förspildt på dem, som ej fatta det. Vare det nog sagdt, att Olof Strandberg i ett fjerdedels sekel tillhört Sveriges lyriska scen och under större delen af denna tid ensam uppehållit de förnämsta tenorpartier. *Huru* han gjort det, glömmes icke af dem, som hört honom. Vi

endast erinra derom, att ett stort antal sångens vänner i dessa dagar firat sångarens femtionde födelsedag och tjugofemte årsdagen af hans uppträdande på scenen.

Är då Olle Strandberg verkligen en så stor konstnär? Nej! En sådan röst, som Strandberg haft, sjunger sig sjelf. Han har i ordets fullaste och vackraste mening varit en »natursångare». En konstnär är icke färdig förr än han befriad återvänder från skolan till naturen. Men det är med sångskolan som med lejonets klyfta i fabeln: dit leda många fjät, få derifrån. »Vestigia terrent». När sångaren var färdig af naturen, hade det varit synd, om vi förlorat honom vid försöket att vinna en konstnär. Sådant har händt.

Sångens välljud var och förblef allt för Olle Strandberg. Det var liksom han velat säga: här gifver jag eder det bästa jag eger, mina toners fägring, begären ej af mig dramatisk konst, det strider mot min natur, och ett försök kunde aldrig lyckas mer än till hälften.

Men i allt detta få vi icke tänka oss sångaren som ett blott instrument. Der kommer ingen ton af gripande skönhet ur en menniskobarm utan ett hjerta till resonansbotten. I sången frambringas intet skönt utan inspiration. Hvad Strandberg saknat, det är den sceniska illusionen;

den lyriskt-musikaliska inspirationen har han haft så stark som någon.

Strandberg föddes den äldste bland 11 syskon i en slägt, der sångens gåfva i flere led gått i arf från far till son. Fadern var då adjunkt i Stralsund, men redan året derpå fick han transport till ett pastorat i Södermanland, och i detta sköna landskap, »badadt af Mälar- och Östersjövåg», har Olle Strandberg lekt sin barndom. Student blef han i Lund, der Olles broder Carl Strandberg (Talis Qvalis) vid samma tid studerade.

Det var vid denna tid som den svenska studentsången vaknade till lif. Den väckelse, som i Upsala utgick från Geijer, Nordblom och framför allt Haeffner, motsvarades i Lund af den sångarkrets, som samlades kring Otto Lindblad och inom hvilken denne tonskald lät sin åder flyta. Det var i denna krets som man en dag med undran förnam den nykomne kamraten Olle Strandbergs stämma. Det blef ett sjungande, kan man förstå, och ett komponerande! — men jag vet ej, om der blef mycket studeradt.

Det spordes snart nog, att nere i Lund fans en alla öfverträffande tenor, och några år derefter stod Olle Strandberg som debutant på Kongl. teaterns tiljor. Max i Friskytten var hans första rol. Hvem har icke sedan hört honom i

detta parti: (»Förr mitt värf jag sorgfri skötte» och »Säg, om du förlåter de sorger jag dig gör»). — Han kunde icke misslyckas! — Att från denna tid uppräkna Strandbergs roler vore det samma som att uppräkna svenska operans reportoar under 25 år, och klart är af det föregående, att det är i de lyriskt sångbara partierna som han mest förstått att hänföra. Erinrom oss utom Friskytten endast Trollflöjten (»Ack, detta är en ängels bild») eller »slummerarian» i »Den stumma» eller andra akten i Wilhelm Tell eller Lionels parti i Martha (»Ack, som sänd ner från skyn»). Det finnes icke mer än en röst om den rösten — dess like födes sent eller aldrig.

Men den gamle studenten gick aldrig ur operasångaren. Då rampens lågor släcktes och det blef mörkt på scenen och medan de lysande kostympaltorna upphängdes i klädlogen, sutto vännerne af det gamla säkra qvartettkotteriet och väntade i »våningen derunder». Der brunno ännu ljusen, och de brunno hela natten. Det var såsom hos Runeberg Svanen sjunger om nordens sommar, att »dagen glömmer natten lång att gå till hvila der». Hvem har så som Strandberg slösat med sin stämma? — Men hvem har väl också varit så rik?

Den säkra grund, hvarpå Strandbergs popularitet hvilat, är den rent nordiska karaktären

i hans sång. Det är icke »midnatt kring en rosengård», icke näktergalen i myrtenlund, icke söderns brännande sol med skarpa dagrar och djupa skuggor. Nej, det är »en evig trånads konterfej», det är nordens milda sommarljus, det är lärkan i skyn och trasten i furuskog, det är strömkarlen, det är malmen ur svenska berg, det är våra sjöars klara spegel och våra älfvars mäktiga ström. Först och sist var han en *svensk* sångare.

Gunnar Wennerberg.

(1875.)

Det svenska folklynnets grundton dallrar till högt gensvar vid namnet af den sångar-ande, som förstått att så mångfaldigt, så ljuft och så kraftigt, så gladt och så vemodsfullt anslå dess innersta strängar. Det nordiska sångardraget, »en sorg i rosenrödt», såsom Tegnér kallar det hos Bellman, framträder äfven hos Gluntarnes skald med sådan ursprunglighet och omedelbarhet, att jemförelsen i detta hänseende, långt ifrån att vara sökt, alldeles icke kan undvikas. Jemte den humoristiska grundtonen är den lyriskt episka konstformen hos båda dessa sångare så att säga medfödd, hvarjemte ord och musik väl aldrig i den moderna sångens häfder framträdt så tvillingfödda. Men med dessa allmänna grunddrag upphör äfven likheten, och om vi fortsätta jemförelsen, skola vi vid iakttagande af de karaktäristiska olikheterna vinna en skarp belysning af de mest betecknande egendomligheterna å ömse sidor.

Den yttre verld, hvari Bellman och hans hjeltar lefva och röra sig, är Sveriges hufvudstad och dess natursköna omgifningar. I sångerna kan det väl någon gång hända, att han, stadd på drift, förirrar sig till Telge, Trosa eller Mariefred, men Upsala kommer blott en enda gång i fråga, det är då »Movitz skulle bli student» och i sådant ändamål reser att »Upsala betrakta». Universitetsstaden och lärdomspedanteriet hägra härvid i ett föga förledande ljus. Det dröjde icke heller länge, innan »Movitz tog sitt pick och pack och lärdomssätet flydde». Jemte sitt ressällskap, tre studenter, hamnar han i Stockholm på »Tre Remmare» i skrubben n:o 4. I de bacchanaliska theser, han här utgaf, häfdade han verldsvanans öfverlägsenhet öfver det inskränkta lärdomsljuset, och när slutligen »Fredman kom, filibom, med musik och flickor», lyktade hela denna akademiska episod så, att »de lärde vände om som åsnor och borickor». Detta är hela summan af det intryck, som Fredmanssångarens knapphändiga universitetskurs qvarlemnat i hans skaldskap.

Wennerberg är i *Gluntarne* Upsalalifvets sångare, och hans hjeltar äro studenter. Han kommer ännu mindre till Stockholm än Bellman till Upsala. I likhet med sin större föregångare älskar han naturen, och han finner den på Slottsbacken,

vid Flustret, Eklundshof, Lurbo, Flottsund, och slutligen i afskedets stund följer han med till Alsike, men icke längre. Denna studentduett börjar i Upsala, då Magistern och Glunten år 1837 på Carl den Tolftes-dagen sammanträffa bland basarne i Allmänna sången, hvilket blef »uppslaget till ett åttaårigt dundrande kalas». Då Bellman vågar bland sina naturbarn lössläppa rusets dämon, det menskliga eländets förrädiske tröstare, sitta Gluntarne vid ett glas punsch och analysera studentlifvets små fröjder och missöden, icke utan en viss anstrykning af något blaseradt, hvilket för öfrigt är ett drag, som vidlåder ett hyperestetiskt studentlif och sålunda bidrager till teckningens sanning mera än till ämnets storhet.

Men inom denna sålunda begränsade sfer är Gluntarnes sångare en så genialisk och originel skald, att hans verk förvisso skola öfverlefva modets vexlingar, hvilka de redan från början varit underkastade, enär på en alldeles exempellös popularitet en tid visade sig tecken till en alldeles oförtjent glömska.

Såsom en sann humorist genomlöper han hela skalan från det öfvervägande komiska till det företrädesvis idylliska eller elegiska, men utan att dervid någonsin humorns dubbelsträngar upphöra att ljuda i samklang. Om han

såsom Bellman någon gång når ända ned till rännstenens djup, så är det blott vid ett tuppsteg från salongens höjd, ett missöde, som borstaren och frukostrispen med sill och porter följande dag kunna försona, medan Fredman lyftes ur rännstenen af poesiens genius till en verldsfamnande humor. Till det komiska närma sig mest de episoder, som skildra Gluntens missöde i vigilans, på föreläsning, i kärlek o. s. v., och till en nästan religiös stämning lyfta sig stycken sådana som afskedssexan på Eklundshof, Slottsklockan m. fl.

Till studentlifvet sluta sig på sätt och vis äfven Wennerbergs fosterländska marscher, som på ett så glänsande sätt afsluta Haeffners och Geijers storartade uppslag.

Inom filosofien en Spinozas lärjunge, har Wennerberg af sin stämningsfulla fantasi lockats äfven till den religiösa musikens mystiska ackorder, hvilka, äfven om de icke för honom yppat sina djupaste hemligheter, dock betygat, att han hör till de kallade, om ej till de utvalde.

Slutligen har Wennerberg utgifvit sånger för en röst vid piano. Hvem känner icke musiken till Tegnérs »Jätten»? Hit höra äfven »Kaiser Barbarossa» och »Diævelsklokken» samt framför alla den djupt ur folkets lif gripna visan »Tösa på Svältera», då hon sjunger »Ja' vånner'a

vore så långt här i frå». Sådant diktar eller komponerar ingen; man endast lyssnar sig dertill vid folkets hjerta.

Så är det ock företrädesvis genom sina sånger som Gunnar Wennerberg blifvit en nationens man, ehuru denna rikt utrustade natur vid sidan af diktens och tonernas konst utöfvat en medborgerlig verksamhet, så mångsidig och betydelsefull, att den förmått föra honom fram till taburetten vid konungens rådsbord, äfven om han icke hade sjungit sig till den fåtölj i Svenska akademien, som han innehar sedan 1866.

Operakällaren.

En qvasi-kulturhistorisk skizz.

(1866.)

Du vördnadsvärda (jag vågar icke säga fruktansvärda) del af menniskoslägtet, som vid den oskyldiga kaffekoppen med sockerbiten på tungan så mildt diskuterar din nästas små fel och svagheter. jag ser redan i andanom, att du fäller en förtrytelsens tår i vrångstrupen, då du läser den hädiska öfverskriften till denna lilla uppsats.

Att skrifva en källares historia!

Hu då!

Och till på köpet Operakällarens!

Hu, hu!

Och till råga på allt att kalla detta »kulturhistoria».

Hu, hu, hu!

Mina vördnadsvärda damer, emottagen mina oskrymtade försäkringar om den öfvervägande aktning jag hyser för just er egen älsklingsdryck,

kaffet. Det synes nämligen förhålla sig med menniskan och hennes idéer på samma sätt som med materiens grundämnen, att de ingå föreningar och genomgå analyser lättast på den våta vägen; men vare det långt ifrån mig att i detta fall gifva företrädet åt vinet framför kaffet. Öl och bränvin vill jag nu alls icke tala om, ty det är som Bellman om dem sjunger: »vid ett stop öl och några supar fladdrar snillet mörkt och plumpt».

Hvad än skalderne allt ifrån äldsta tider må hafva sjungit till vinets lof, obestridligt är, att den brända arabiska bönans bruna dekokt har en öfvervägande förmåga att bilda klubbar och diskuterande sällskaper i allmänhet. »Rep» eller »kafferep» hafva de blifvit, som jag fruktar icke utan en viss malice, kallade i de fall, då samlingen skett i enskilda hus och bestått af fruntimmer »i blomman af deras medelålder».

Men — och det var dit jag till en början ville komma — äfven de kulturhistoriska brännpunkter, der litteratur, konst, politik och dagens nyheter blifvit på det skarpaste diskuterade och hvarifrån lagar skipats för tidehvarfven, hafva för det mesta haft kaffedrycken att tacka för sin uppkomst.

Det var på det ryktbara Buttons kaffehus i London som Pope, Addison, Swift och Dryden

på sin tid samlade en skara literäre beundrare och förde spiran i literaturens och smakens verld.

Café de Foy, Café Procope, Café de la Régence, Café Richelieu, det vore allt en hel kulturhistoria!

Men till saken! Hvad har kaffet att göra med Operakällaren?

Jo något, ty efter att hafva ombytt husgudar och genomgått en total omskapning, öppnas denna klassiska lokal åter med servering af — kaffe.

Detta, hoppas vi, skall betydligt blidka våra läsarinnor, på samma gång vi antaga, att möjligtvis någon bland källarens gamla stamkunder med harm utbrister: »fy tusan, schweizeri!»

Och likvisst vågar jag påstå, att Operakällaren haft sin kulturhistoriska betydelse redan långt innan kaffet nu sent omsider fått inträde der. Såsom samlingspunkt för den literära och artistiska verlden har Operakällaren i likhet med ofvan nämda klassiska kaffehus och klubbar redan länge spelat en rol, i verkligheten mera betydande än mången akademi. Stora sällskapets storheter, som aldrig bevärdiga Operakällaren med ett besök, skola harmas öfver mitt påstående, att Operakällaren skulle vara ett centrum, och Svenska akademien skall stryka ut mig från

listan på sina kandidater; men jag blir ändå vid hvad jag sagt.

Genom sina anor och sitt läge samt främst genom sin omedelbara gemenskap med teatern har Operakällaren blifvit ett verkligt behof för alla dem, som hafva att i ofvan antydda riktning underhålla förbindelser. Det är likasom en börs för dem, som behöfva söka eller gifva meddelanden rörande hithörande ämnen.

* * *

Det tempel, som Tjusarekonungen bygde åt de fosterländska sånggudinnorna och inom hvars murar han sjelf fick sitt banesår, räknar icke ännu hundra år[1]; men likväl kommer den, som anställer forskningar angående våningen derunder, att fördjupa sig i sagornas dunkel. Hvem som var den förste källarmästaren, är oss lika obekant som den Fornjoterska ättens regenter. Och af hvad traditionen för öfrigt har att förmäla om Operakällarens äldsta tider, röjer åtskilligt sitt utsprung från sagoåldern.

Lokalen, som till en början utgjordes endast af stora salen åt Gustaf Adolfs torg eller Norrmalmstorg som det hette, innan Gustaf III

[1] Man erinre sig, att uppsatsen skrefs 1866.

lät der uppresa hjeltekonungens staty — lokalen var till en början kostnadsfritt upplåten åt innehafvaren, endast mot vilkor att till ett visst pris tillhandahålla öl åt hofbetjeningen.

Under denna benämning torde äfven skådespelarne varit inbegripne, ty annorlunda kan man ej tolka traditionen om att det under aftnar, då operor gåfvos, var fri förtäring på källaren.

Någon synnerlig glans synes icke hafva hvilat öfver Operakällaren under Gustaf III:s tid. Den besjunges icke af samtida skalder och måtte äfven som affär varit föga inbringande, enär den förste källarmästare, som måste betala hyra för lokalen, var en Cöster i början af 1800-talet. Det var 400 rdr, som då ansågos vara ett skäligt pris för förmånen att här idka källarerörelse.

Enligt traditionen var det här Stenborg, den äldsta svenska operans tenor, lät åt sig uppfinna den ädla dryck af kryddad sprit, som ännu bär hans namn. Och intill denna dag har Operakällaren varit känd för att hafva de bästa stenborgare. Stenborgaren är en med socker, pomeransskal, anis och fenkol försatt brun spritdryck, som af våra gamla nobiskunder brukas till förmiddags-stimulus, alldeles som parisarne bruka absinten. Det skall alltid vara en kryddskorpa (s. k. källarskorpa) till tilltugg och gerna ett glas svagdricka till nedsköljning.

Det berättas, att Bellman på gamla dagar, bruten af sorg och sjukdom, stundom kommit in här med lutan på armen och vid ett glas vin stämt upp någon af sina sånger. Efter sin konungs död gick han en tid omkring som en skugga, och det är icke omöjligt, att denna växande sorg i ett försvinnande rosenrödt mången gång tonat inom dessa väggar.

Samma öde, som vållade skaldens sorg, hvilade med tung hand äfven öfver templet *Patriis Musis,* såväl scenen som våningen inunder. I puritansk ifver rasade Gustaf IV Adolf mot sin faders verk. Scenen stängdes, foyer och våningar inreddes till kasern och Operakällaren gjordes till stall åt kavalleriets hästar. Med knapp nöd undgick huset att enligt konungens afsigt rifvas ned till grunden.

En gladare tid grydde åter. Det var den Du Puyska teaterperioden. Men ännu hvilar intet ljus öfver Operakällarens annaler.

Ofvan nämde Cöster efterträddes såsom källarmästare af en som hette Åström. Han förde spiran till omkring 1817 och hade då samlat en liten vacker förmögenhet, men — »från föraktet för sitt kall är vägen icke lång till glömskan af dess pligter»: han skulle blifva grosshandlare, lemnade derför källaren och gjorde affärer i vin

med den framgång, att han slutade — på Gubbhuset.

Honom följde Badelius, och under hans tid lär det ha varit ett gladt lif på Operakällaren. Det var då icke heller underligt, ty för det mesta betalades intet kontant, utan kritan användes nästan obegränsadt. Sådant går till en tid. Badelius fick slå vantarna i disken, och ehuru hans stat visade ett ganska vackert öfverskott i utestående fordringar, kan man sluta till massans ställning deraf, att t. ex. en dansör med 400 rdr i årlig lön stod i skuld för förtäring till ett belopp af 1,400 rdr.

Under Krieger, som flyttade hit från källaren Riga, fortfor den glada tiden; detta var nobisgubbarnes gyllene ålder. Portvin, »pinnar» och »öltunnor» florerade. De löner, som qvitterades en trappa upp, stannade för det mesta vid disken der nere. Der rådde en mycket patriarkalisk, men kanske något väl fri ton. Från foyern ledde en spiraltrappa ned till källaren, och det berättas, att Sällström en afton på denna väg infunnit sig, klädd i Fra Diavolos kostym, och druckit en butelj champagne.

Man spelade »pirra» med ett slags tärning, som snurrades omkring; man spelade »pelare», det är att gissa på en hög slantar; vinsten användes till förtäring, och källarmästaren skulle

vanligen vara med. Krieger uppmuntrade ej genom kredit, men genom goda exempel, hvilket ock tvang honom att efter en verksamhet här på platsen af omkring tio år draga sig tillbaka för att i lugn njuta af sina fantasier.

Det var för öfrigt Krieger, som gaf källaren namnet Guldhästen. Han köpte en gång af en bonde en häst, skuren i trä, och stälde den upp.

Vi komma nu till den Hammarströmska och Tjulanderska perioden. Grannlagenheten ålägger oss tystnad i samma mån som materialierna växa.

Denna lokal har många särskildt minnesvärda dagar. Främst nämnes den 3 maj 1826, då Karl XV:s födelse gaf anledning till ett jubileum, icke mindre lifligt än det, som den 7 december 1865 helsade den nya folkrepresentationen. Och vid Jenny Linds första uppträdande efter hennes återkomst började man ställa sig i queue klockan 9 på aftonen, och Operakällaren var hela natten uppfyld af väntande och förtärande. »Nattsöl» med qvartettsång hörde dessutom på den tiden till ordningen för dagen. Sedan kom Hamilton, öfverståthållaren, och med honom utkörning och stängning klockan 12.

* * *

Hvad som ger stället dess behag, det är, utom den höga rymliga lokalen, den demokratiska karaktär, som lifvet här under tidernas lopp allt mer och mer antagit. Alla samhällsklasser och yrken ser man här representerade, hvilket i synnerhet för konstens och literaturens idkare gifver lifvet mera färg och omvexling. Man kan få se »militärsnobben» bord om bord med Söndagsnisses redaktör samt sångare och skådespelare i vänskapligt lag med den strängaste recensenten.

Låtom oss en hvardagsafton inträda på Opris. Vi passa på så, att vi undvika en mellanakt, för att icke råka ut för »rusningen».

Främst se vi der den store populäre[1], omgifven af sin skarpskyttestab. Den är sammansatt af militärer, publicister, mekanici, handtverkare, embetsmän o. s. v.

För stora namn jag alltid varit svag,
för Almlöf, Dahlqvist med de flere;
men Blanchen hellre hette jag
och vore förste man dernere.

Ser du mannen der, hvilken likasom från kothurnen kastar en sidoblick på teater-smörgåsarne?[2]

[1] August Blanche.

[2] Skådespelaren Georg Dahlqvist.

Eller han, som, högrest, med en ynglings spänstiga steg träder in genom dörren der? Tiden har ej hjerta att böja denna gestalt, och åren endast sväfva öfver ett hufvud, som kunnat väcka en Talmas afund.[1]

Nå, än han der, den kolossala Falstaffsfiguren, som borta i hörnet sitter skinande i sin ro och myser mot en kaviarsmörgås? Se, hur han njuter! Känner du honom? — Godt![2]

Idel notabiliteter! Han der, skallig, med grått skägg och rakad öfverläpp, vet du, hvem det är?

— Han, som är så röd?

— Ja, han är mycket röd, men han changerar icke.[3]

Se der komma Castor och Pollux. Gamla hederspojkar![4]

En yngre man, skägglös och storväxt — alltför korpulent — sitter der borta inbegripen i ett ifrigt samtal. Han är författare och publicist, litet smått poet, skrifver i alla möjliga ämnen och i flere tidningar, är bland annat teaterrecensent,[5] kommer nyss från spektaklet, och med

[1] Skådespelaren Nils Wilhelm Almlöf.

[2] Operasångaren Carl Johan Uddman.

[3] Johan Gabriel Carlén.

[4] Rådman J. Jakobsson och kakelugnsfabrikören Åkerlind.

[5] Författaren sjelf.

anledning af pjesen håller han nu på att med sin vän, han med stora näsan, gula hakskägget och fötter som en gås,[1] knäcka en estestisk fråga lika lätt som en papegoja knäcker en nöt.

Men hvad i all verlden är det för oljud i det stora kotteriet der borta? Skall det föreställa franska? Ja, det är verkligen franska, det hörde jag nu, då han talade, den lille liflige gamle mannen i hvit väst och en bandstump i knapphålet på fracken.[2]

Pang! — Nu slog klockan 12. Slut på kalaset! — Farväl!

[1] Skriftställaren Anders Flodman.

[2] Ryttmästaren Gustave Backman.

Rembrandt van Rijn.

(En konstnärslefnad.)

Om vi fatta den grundväsentliga motsatsen mellan den antika och den moderna konsten, så att vi å ena sidan se det plastiska, det lagbundna och allmängiltigt sköna samt å andra sidan det pittoreska, den personliga stämningen, det individuella uttrycket, så skola vi svårligen inom hela målarekonstens historia finna någon, som i högre grad än den holländska skolans stormästare representerar den moderna konstens princip. Så som för Rembrandt, har naturen ännu aldrig för någon dödlig biktat den dämpade dagerns underfulla poesi, och ur denna mystiska belysning framträda det menskliga lifvets företeelser med blixtens klarhet. Lika rastlöst verksam med etsnålen som med penseln, förde han båda med samma förvånande lätthet och kraft, samma osvikliga säkerhet och ofelbara verkan. Aldrig har inom måleriets konst någon varit mera fullständigt herre öfver sina uttrycksmedel. Hans alst-

ringsrika inbillningskraft och originella framställningskonst omfattade de mest mångfaldiga företeelser inom menniskolifvet och naturen. De heliga skrifterna, historien, poesien, naturen, sin tids och sitt lands seder och bruk, framför allt menskliga karakterer och lidelser — allt har han skådat liksom genom sin holländska födelsebygd, hvilken lånat honom kostym, modeller och situationer; allt har han framställt i denna mystiska, ofta fantastiska dager, som han för första gången infört i måleriet och i hvilken han sedermera aldrig blifvit upphunnen, än mindre öfverträffad.

Denna i målarekonstens historia på samma gång så fristående och så betydelsefulle man var son till en mjölnare, Harmen Gerritsz van Rijn, det är Herman, son till Gerrit från Rhen, och Neeldje Willemsdochter van Zuidbrock, det är Cornelia, dotter till Wilhelm (en bagare) från byn Zuidbrock. Till de holländska familjenamnen fogas, såsom brukligt var äfven hos de skandinaviska folken, faderns namn, hvarför man ofta finner ett z såsom förkortning af zoon (son). Familjenamnet är vanligen icke annat än ett angifvande af den ort, hvarifrån fäderne härstamma. Harmen eller Herman bar namnet van Rijn såsom arftagare och ägare till en väderqvarn invid Rhen, byggd på vallarna af staden Leydens fästningsverk.

Rembrandt Harmenszoon van Rijn föddes, enligt hvad nyare arkivforskare lagt i dagen, den 15 Juli 1607 (icke 1606 eller 1608, såsom man tidigare antagit). Holländaren Scheltema har i främsta rummet äran af att hafva spridt ett nytt ljus öfver mästarens karaktersbild och befriat densamma från falska traditioners låga och smutsiga drag. Det dunkel, som hittills omhöljt Rembrandts lefnadsomständigheter, har nämligen icke för bilden af hans personlighet varit lika fördelaktigt som clair-obscuren i hans mångfaldiga sjelfporträtt.

Näst den yngste bland sju syskon skulle Rembrandt, sedan hans fyra äldre bröder egnat sig åt handtverk, uppfostras för det lärda ståndet, sin aktade slägt till heder och sin fädernestad till gagn. Han sattes derför i latinskolan, såsom en förberedelse till inträde vid akademien i Leyden. Men lifvet hade för gossen större lockelse än vetenskapen. Han tillbragte sina lediga stunder i qvarnen, i trädgården, på gatan, vid kanalen eller vid flodstranden, och redan tidigt röjdes hos honom en drift att på papperet afbilda de föremål, som omgåfvo honom. Målare- och kopparstickarekonsten blomstrade vid denna tid i Holland och stod högt i anseende, icke minst i hans födelsestad. Det gryende snillet erhöll sålunda i sin omgifning tidig väckelse,

och då Rembrandts fader märkt sonens kallelse, motsatte han sig icke hans önskan, utan lät honom gå i lära hos Isaac van Swanenburg, en konstnär, hvilkens namn dock svårligen skulle gått till efterverlden, om han ej varit Rembrandts lärare. Den färdighet, Rembrandt här under tre års studier förvärfvade sig, väckte förvåning bland konstnärerne i Leyden, och den lycklige fadern fann för godt att åt en berömd mästare öfverlemna ledningen af sonens vidare utbildning. Valet föll på Pieter Lastman i Amsterdam. Det är icke kändt, hvad år Rembrandt här inträdde i lära; det är endast sagdt, att han dröjde här sex månader och sedan återvände till fädernehuset. Alla undersökningar hafva lemnat oss i okunnighet om Rembrandts verksamhet och utveckling från slutet af hans lärotid till hans bosättning i Amsterdam. Hans första signerade taflor från 1631 och 1632 visa honom imellertid som en fullmogen och sjelfständig konstnär. Såsom sådan hade han 1630 inträdt i målaregillet i Amsterdam, och snart vann han här sådant anseende, att en stor krets af lärjungar samlades omkring honom.

Fyra år senare, den 22 juni 1634, ingick han i äktenskap. Hans maka, som några lefnadstecknare gjort till en bondflicka, var dotter till en f. d. borgmästare i Leeuwarden, sedermera

rådsherre i Friesland. Hon medförde en icke obetydande förmögenhet, så att man väl har skäl att antaga, att Rembrandts ekonomiska vilkor vid denna tid voro ganska glänsande. Hans talrika beställningar voro icke hans enda inkomstkälla, äfven såsom lärare i målning och kopparstickarekonst förtjenade han betydligt. Hans vid Breedstraat (Bredgatan) belägna hus, som han med sin hustru egde och bebodde, pryddes efterhand med en mängd konstverk och hvarjehanda föremål, vapen, smycken, klädedrägter, husgeråd m. m., hvilka kunde vara honom till nytta vid hans arbeten. Denna samling, öfver hvilken ett noggrannt, rättsligt upprättadt inventarium blifvit till våra dagar bevaradt och i senare tid uppdagadt, var särdeles rik och mångfaldig. Den bevisar till fullo, att Rembrandt ingalunda var den obildade själ, hvartill hans lefnadstecknare gjort honom; den bevisar vidare, att han icke, såsom man påstått, varit någon trångbröstad girigbuk och gnidare, äfven om han i sitt borgerliga lif var enkel och icke älskade onödiga utgifter för vällefnad.

Rembrandts anseende och ära stego med hvarje år. Han var nu så öfverlupen, att man knappt för pengar och goda ord kunde få en tafla af honom. Då han 1642 fulländat sitt berömda *Skyttegille i Amsterdam,* för hvilket han

skall hafva blifvit betald med 4,000 brabantska thaler, stod han vid fem och tretio år på sin äras och lyckas middagshöjd. Äfven i sitt husliga lif syntes han gå en leende och lycklig framtid till mötes. Sedan det första barn, som hans hustru födt honom 1638, hade dött, skänkte honom Saskia 1641 en andra son, som erhöll namnet Titus. Men endast en kort tid fick mästaren njuta denna fulla lefnads lycka. Saskia dog år 1642, och med henne förlorade han en öm maka och en högligen omtänksam husmoder. Ty efter allt hvad vi om Rembrandts senare lefnadsöden hafva oss bekant, synes det som om hans första fru öfvervakat hans affärer och sörjt för att hvad han förtjenade icke blef förskingradt. Måhända tyder äfven den omständighet, att hon testamenterade sin förmögenhet åt sonen och åt maken öfverlät endast nyttjanderätten, på det misstroende hon hyste med afseende på sin makes egenskaper såsom hushållare. Den bouppteckning, som upprättades efter hustruns död, visade en förmögenhet af 40,750 gulden.

Utan tvifvel förstod sig Rembrandt slätt på affärer. Hans otroliga arbetsförmåga och hans rykte voro snarare i till- än aftagande. De höga pris, han satte på sina oljemålningar och raderingar, betaltes villigt. Hans lefnadsvanor voro enkla, hans kost skall oftast hafva bestått af en

sill och en bit ost. Hans vurm för konstsamlingar, dyrbarheter och kuriosa, en vurm, för hvars tillfredsställande han visserligen kunde underkasta sig utgifter, som gingo ända till dårskap, är icke nog för att under sådana förhållanden förklara, huru han inom loppet af tio år kom i sådan förlägenhet, att han var nödsakad att på skilda håll upplåna icke obetydliga summor mot hypotek. Flere orsaker synas hafva varit samverkande i att bringa Rembrandt ur ett trångmål i ett annat, till dess han år 1656, sedan han låtit i sitt hus inteckna sonens förmögenhet, icke fann annan utväg öfrig än att åt konkursdomstolen öfverlemna gods och gård, löst och fast. Hufvudsakliga anledningen till denna olycka synes hafva varit den kris, hvari Holland vid denna tid befann sig, på grund af kriget med England, medan samtidigt de gamla stridigheterna med Frankrike, Spanien och Portugal fortforo. Krediten var förstörd och all egendom hade sjunkit i vanvärde, på grund af penningebrist. Den sorgligt ringa behållningen efter försäljningen af Rembrandts hus med dess dyrbara samlingar är härpå ett tillräckligt vittnesbörd. Man känner icke tidpunkten för och de närmare omständigheterna vid Rembrandts andra giftermål, men troligt är, att denna förening medfört den under ofvannämnda förhållanden olycksbringande för-

pligtelsen att utbetala sonen Titus' mödernearf, en uppgörelse, som af ännu bevarade qvittenser bekräftas. Denna andra hustru var troligtvis den bondflicka, hvarom äldre lefnadstecknare tala. I detta äktenskap hade Rembrandt två barn, om hvilka man icke har sig något vidare bekant. Sonen Titus dog före fadern.

Ensam och öfvergifven tillbragte Rembrandt den återstående delen af sitt lif. Äldre lefnadstecknare berätta, att han öfvergifvit Amsterdam för att dö i en undangömd landsort. Det är dock numera, genom ofvannämnda arkivforskningar, bevisadt, att så icke var förhållandet. Då han efter försäljningen af sitt hus vid Breedstraat flyttade från Amsterdams judeqvarter, der han under förtroligt umgänge studerat de hebreiska typer, som han flitigt användt, isynnerhet i sina talrika framställningar ur Gamla och Nya testamentet, hyrde han på värdshuset Kejsarkronan ett rum, för hvilket han, enligt ett i konkurshandlingarna upptaget qvitto, betalade fem gulden i veckan. Det är likaledes kändt, att han dog i Amsterdam och blef begrafven i Westerkerk (vestra kyrkan) samt att denna begrafning kostade femton gulden.

Att Rembrandt, hvilken såsom konstnär visade sig ända från begynnelsen så helt och hållet oberörd af allt konventionelt och som

ofta, äfven i förening med den varmaste känsla, visar oss så brutala och frånstötande former, kan hafva haft sina egendomliga och frånstötande sidor äfven såsom enskild menniska, är alls icke otroligt. Ett sådant antagande skulle äfven i någon mån förklara den annars svårbegripliga öfvergifvenhet, hvari Rembrandt fann sig under senare delen af sitt lif. Jemte djup känsla, rik inbillningskraft och skarp iakttagelseförmåga synes hans karakter hafva innehållit en betänklig blandning af styfsinne och lättsinne. Men lyckligtvis finnes numera intet, som hindrar oss att i den store mästarens person tänka oss en man fullt värdig hans odödliga verk, hvilka skola väcka alla tiders beundran, liksom de väckt hans samtids.

* * *

Dessa verk, taflor i olja, handteckningar och raderingar, äro så spridda, att knappast någon mera betydande samling finnes, der icke någon Rembrandt förekommer. Sveriges nationalgalleri eger, utom några porträtt, en ofulländad tafla af honom, framställande Ziskas sammansvärjning. I sitt halffärdiga skick lemnar imellertid denna stort anlagda duk en intressant inblick i mästarens sätt att måla. Vidare finnes en liten fint utförd tafla, framställande en lärd, sittande i

bakgrunden af ett stort rum med sidobelysning, ett mästerstycke af ljusverkan.

Annars bildar heller icke Rembrandt något undantag från den regel, att store mästares mest berömda arbeten, trots tidernas vexlingar, förblifvit fästa vid den ort, de genom sin härkomst tillhöra. Den, som vill rätt studera Rembrandt i hans högsta fullkomlighet såsom målare, må sålunda begifva sig till Amsterdam för att i dess museum betrakta *De fem syndici för klädesväfvarne i Amsterdam* och den så kallade *Nattvakten*. Om den förstnämnda yttrar den franske konsthistorikern Charles Blanc: »Endast Rembrandt kunde förmå att intressera, ja, uppröra åskådaren blott genom att omkring ett bord gruppera dessa fem fullmäktige, sysselsatte med att uppgöra sina räkenskaper. Hvilken kraft, hvilken relief hos dessa figurer, som tala, som andas lif och hvilkas vulgära, men mäktiga anletsdrag inprägla sig i minnet med outplånliga drag. Af deras rörelser skulle man dömma till, att de nyss blifvit afbrutne i sina förhandlingar, ty en af dem reser sig upp och de fyra öfriga vända ögonen mot åskådaren, liksom denne skulle träda in i den tafla, ur hvilken de sjelfve träda fram. Se der ett mästaredrag!»

Om den med orätt så kallade *Nattvakten*, rättare *Skyttegillet i Amsterdam*, yttrar samme

författare: »Det är här man må beundra, huru en målare kan med fulla händer gjuta poesi öfver ett föga tilltalande hvardagligt ämne, huru han kan idealisera prosan, genom att omgifva densamma med något hemlighetsfullt, omskapa simpla borgaregardister till intressanta inbillningsfoster, endast genom verkan af ett trolskt ljus, som hvarken är stjernornas eller facklornas, utan blixten af hans eget snille.»

Bland Rembrandts förnämsta verk, allbekanta genom mångfaldiga afbildningar, må vidare nämnas: En *Nedtagning från korset*, i Petersburg, hvarest Eremitaget eger icke mindre än 43 nummer af denne mästare, samt *Den barmhertige samaritanen* och *Ängeln Rafaels afsked från Tobias och hans familj*, båda i Louvren. Bland *kopparstick* och *raderingar* äro de mest berömda det s. k. *Hundraguldenbladet*, framställande Kristus helande och tröstande de skröpliga och arma, samt *Lazarus' uppväckande*.

Såsom landskapsmålare har Rembrandt ur sitt flacka hemlands natur förmått framlocka bilder af den mest underbara, djupt poetiska stämning. Ja, med blotta grafstickeln gifver han oss till exempel i *De tre träden* ett dystert storartadt natursceneri, som ingen färgkonst kunnat öfverträffa.

Såsom porträttmålare har Rembrandt, från

begynnelsen intill slutet af sin konstnärsbana, flitigt studerat och mångfaldigt återgifvit sin egen bild. Hans anlete motsvarar äfven fullkomligt hans konstnärsskap: ingen formskönhet, men destomera karakter och uttryck. Ett bredt ansigte, utstående kindkotor, tjocka läppar, en plump näsa, djupa, skarpa ögon och krusigt, rödbrunt hår. Också ligger Rembrandts lefnadshistoria uttryckt i följden af de mer än 50 sjelfporträtt, som han efterlemnat. Man finner honom i hans ungdom och i hans fulla mannakraft med paletten eller med ritstiftet i hand. Man finner honom på höjden af sin lefnadslycka, med sin sköna maka i sitt knä och helsande åskådaren med en bräddad pokal. Och slutligen finner man honom på ett i Louvren befintligt porträtt, signeradt 1660, alltså vid tre och femtio år, bruten och gubbe i förtid. Det är ännu samma hufvud, men huru förändradt! Det rika, svallande håret och den präktiga baretten äro försvunna; i stället sticka några gråa testar fram under en duk, som han har bunden om hufvudet. Det är i hela denna förvandling något tragiskt, som leder oss till minnes skaldens ord: »ju högre lif, dess större qval».

Vid Santa Lucia i Neapel.

Den heliga Lucia är Neapels skyddshelgon. *Santa Lucia, Santa Lucia!* så ljuder omqvädet till den neapolitanska folksången: *O, bella Napoli!* som ofelbart, vid guitarrers och mandoliners ljud, helsar främlingen, då han beträder fiskarhamnen vid Santa Lucia, sjelfva brännpunkten för det neapolitanska folklifvet.

Enligt en grundsats, som öfverallt der jag rest, men isynnerhet i Italien, ländt mig till både glädje och gagn, hade jag vid min första ankomst till Neapel beslutat att välja min bostad vid Santa Lucia. Väl bekant med min vän Bædekers indelningar, hade mitt val stannat vid »det sedan gammalt väl kända *Casa Combi*», ett hôtel garni, beläget nästan under *Pizzo Falcones* brant stupande höjd. Stället var, åtminstone på den tiden, anspråkslöst och gladt och kunde då rekommenderas åt sådana resande, som förstå den läro- och njutningsrika konsten att taga seden der man kommer, istället för att dyrt

och tråkigt lefva bland engelsmän på ett första klassens hotell. Nåväl! Det var en afton i medlet af maj. Efter en brännhet dag, tillbragt i en jernvägsvagn på resa från Rom, nalkades vi Neapels förtrollande kust. I sköna linier tecknade sig ett fristående berg, öfver hvars spets hvilade, i oföränderligt lugn, en lätt hvit sky. Sådan är det slumrande Vesuvii andedrägt. Allt högre reser sig käglan, ju närmare vi nalkas. Vi känna redan en fläkt af hafsbrisen fylla våra domnande lungor; och nu äro vi framme vid bangården. Från denna stund är all vår uppmärksamhet upptagen af att reda oss och att freda oss. Med vana, lugn och nödig förberedelse går det likväl nu som alltid förträffligt, åtminstone om man ej har ressällskap, som ställer till spektakel. Vi hamna lyckligt och väl vid hotellets port, vi få oss rum, få våra saker uppburna, och ändtligen få vi ro att taga ett första intryck af Neapel. Huru ofta blir ej ett sådant första intryck lika med en ramlad illusion, då verkligheten skall uppbära en länge bearbetad och högt uppjagad inbillnings mer eller mindre sväfvande föreställningar! Med högt klappande hjerta trädde vi ut på balkongen.

Hvem har ej sett detta landskap sådant det kan med ord beskrifvas? Det azurblåa hafvet, Vesuvius, den hafomfamnade kustens södra arm

ända bort till Sorrento och derutanför ön Capris blånande jätteskugga? Men bättre än ord tolkar tystnaden vår stämning den stund det jublar högt i vår själ vid lyckan af att för första gången skåda all denna herrlighet. Landskapet bryter sig slutligen genom prismat af en tår. Vi borttorka detta förrädiska vittne om nordisk sentimentalitet och vända vår uppmärksamhet mot taflans förgrund.

Hvilket rikt figurstaffage, hvilket lif! Men ett lif som ej likt det på en tafla förnimmes endast med synsinnet, utan äfven med hörseln och lukten. Hvilket rörligt och brokigt vimmel! Hvilket döfvande larm och skri! Hvilket doft af haf, blommor, sydfrukter, stekos och — afskräde!

Låtom oss öfvergifva vårt fågelperspektiv, för att dernere blanda oss i vimlet. Vi vilja tillbringa vår första afton i Neapel med att leka lazzaroner så godt vi som nybegynnare kunna. Med afseende på den föreställning, man hos oss vanligen fäster vid ordet »lazzaron», vill jag förutskicka en anmärkning. Förgäfves skall ni söka dessa beryktade *lazzaroni*, sådana som de i romaner skildras, ständigt liggande nakne i solen. Här, som annorstädes, arbetar den fattige och arbetar ofta ganska strängt för sitt uppehälle. Alla dessa handtverkare, försäljare, bärare, åkare,

åsnedrifvare, fiskare, roddare m. fl. äro i en ständig verksamhet, och man får nogsamt sjelf erfara, att de göra sig icke ringa möda för att få förtjena en slant. Men vid all den oro och allt det oljud, som utmärker denna verksamhet, går utan tvifvel mycken tid och kraft till spillo. Alla verktyg, husgeråd och redskap äro ytterst primitiva, och hvad beträffar mekaniska hjelpmedel saknas alla traditioner och all instinkt.

Tillåt mig att med afseende på neapolitanarnes så att säga naiva arbetssätt berätta en liten betecknande tilldragelse, som jag sjelf upplefvat. Vid ett senare besök i Neapel hade jag tagit in i samma hus, der vi nyss gjort vårt inträde. Då jag en dag, för att skaffa mig ett svalkande korsdrag, öppnade dörren till ett obebodt rum utanför mitt, såg jag en karl sitta med armarne i kors halfslumrande på ett bord nära fönstret. Sådant syntes mig icke kunna vara hvarken till nytta eller nöje, hvarför jag genom den öppna dörren med en viss undran fortfarande gaf akt på karlen. Men han förblef sittande som han suttit. Slutligen förgick mitt tålamod, och jag steg upp för att taga reda på hvad detta skulle betyda. Hvad tror ni, jag fann? — Jo, mannen sittande på en bräda, hvars andra ända sträckte sig ut genom fönstret, och här på yttersidan en karl, sysselsatt med repara-

tion af huset. Oafsedt det egendomliga sättet att mekaniskt tillgodogöra sig menniskans lefvande vigt, må det anmärkas, att mannen derute hade under sig tre våningars höjd och att mannen derinne skulle vara djupt genomträngd af känsla för sin ansvarsfulla post för att icke under inflytande af den neapolitanska rötmånadens hetta och den onekligen ganska enformiga sysselsättningen somna in och ramla från bordet, något som han föröfrigt hvarje ögonblick syntes färdig att göra. Jag har någonstädes i en estetik såsom exempel på det naturkomiska läst om något liknande: en man sittande sålunda i höjden på den utskjutande ändan af en bräda och sysselsatt med att afsåga densamma på innersidan.

En af de för en nykomling mest intressanta egendomligheterna vid Santa Lucia är fiskhandeln och framför allt handeln med *frutti di mare*, »hafvets frukter», hvarmed förstås alla slags snäckor, musslor, skaldjur, blötdjur m. m. Bland dessa erkänna vi endast ostran såsom ätbar, och man kan äfven här få till ganska billigt pris af dessa små medelhafsostron, som, utan att vara fina i smaken, likväl utmärka sig för en frisk och liflig sälta. Oändlig är föröfrigt formen, från de täckaste till de vämjeligaste. Då jag första gången besökte platsen, skedde det i säll-

skap med en konsul från Finland. Bland annat förevisade säljaren liksom ett nålhus, hvarur, då han klämde derpå, framkom ett djur liknande en daggmask. »Bjud honom en franc, om han äter upp den der», sade min finske vän. Jag gjorde så och — metmasken försvann som i svalget på en fisk. Glad att på så goda vilkor blifva af med sina läckerheter, frågade fiskhandlaren, om han kunde blifva bjuden på en till, men min finske vän hade sett nog.

Att sjön suger, är en erfarenhet, som äfven vid neapolitanska golfen kan besannas; och såsom rättskaffens turister skola vi väl icke låta solen gå ned öfver vår törst. För att nu på närmaste håll börja våra neapolitanska vinstudier, behöfva vi endast stiga de breda trapporna utför till en invid stranden belägen terrass, der vi träffa en restaurant. Äfven i matväg kan man här blifva ganska väl betjenad, ehuru serveringen företrädesvis är anlagd på fiskvaror. Men så är det icke heller någon brist på fiskvin. Låtom oss börja med en flaska *Capri bianco*, ett eldigt, gulhvitt, lätt syrligt vin, med en märkbar smak af svafvel. Första glaset tömma vi för den drufvans fäderneö, som just nu förgylles af den nedgående solens strålar. Hastigt inbryter mörkret, vinden har gått till hvila, månen återstrålar ur den blanka vågen, hvars

svall i lätta suckar bryter sig mot kusten. Tydligt aftecknar sig Vesuvius mot den djupblå natthimmeln, endast ett lätt sken angifver nu dess krater.

Intill den sena qvällen omgifvas vi här af folklifvet. I pittoreska grupper hvilar man på trappornas afsatser, för att njuta af aftonens svalka. Barbenta flickor komma och gå med antikt formade krukor på hufvudet. Från en vid stranden framspringande källa hemta de ett svafvelhaltigt vatten, som man i denna del af Neapel allmänt dricker som ett helsomedel.

Det döfvande skriket aftager småningom. Till guitarrer och mandoliner ljuda neapolitanska sånger, föredragna af neapolitanska röster; men först och sist skall du såsom främling helsas med *Santa Lucia*. Liksom tiggarne hafva dessa vandrande sångare ett säkert öga för främlingen och särskildt för den nyss anlände. Den ene sångaren aflöser den andre, men alla uppstämma de *Santa Lucia! Santa Lucia!* Och ännu sedan du slutligen uppsökt din bostad, sedan du tillslutit persiennerna framför den hänförande taflan och gått till hvila efter dagens ansträngningar, förföljes du ända in i drömmen af *Santa Lucia! Santa Lucia!*

Litet om finska operan.

(Ur ett Helsingforsbref 1875.)

Det är nu ett århundrade sedan Gustaf den tredje med stöd af operan införde svenska språket på den scen han uppbygt åt de fosterländska sånggudinnorna. En närbeslägtad tanke har framkallat de sträfvanden för en finsk opera, som vi i våra dagar bevitnat i Suomilandet. Här är icke fråga om den svenska teaterns i Helsingfors lyriska afdelning, utan om den *finska teatern*, som sjunger opera på finska språket.

Det kunde tyckas, att vid det finska språkets närvarande utvecklingsskede en finsk opera måste vara något alldeles betydelselöst, ja, hardt nära en humbug, och många äro äfven de för öfrigt varma fosterlandsvänner utom det fenomanska partiet, som hålla för, att den energi, som fostrat företaget, och de konstnärliga krafter, som dertill medverka, varit värdiga en bättre sak. Månne dock icke ett sådant betraktelsesätt är ganska ytligt och månne icke just den för-

domsfulla misstro, hvarmed företaget betraktats, sjelf betecknar målet för de icke betydelselösa segrar, som en sådan sträfvan har att vinna.

Det finska språkets sångbarhet är ställd utom allt tvifvel och har snart sagdt öfvergått till ordspråk. Det behöfver icke vädja till en öfversättning af »*Il Trovatore*» för att i denna del häfda sitt anseende och sin förmåga. Men de, som tro, att det unga finska språksträfvandet har sin *enda* uppgift vid folkskolan derför att det der har sin *vigtigaste*, förbise, att om den ena yttringen framgår ur ett verkligt inre lif, skall ock detta lif uppenbara sig allsidigt, och det är för dem, som egna sin hängifna sträfvan åt detta mål, ingalunda en betydelselös sak, att de på sitt tungomål sjunga ett musikverk, som tillhör hela den bildade verlden.

Finska teatern har funnit tak öfver hufvudet i den så kallade Arkadiateatern utanför Esbotull. Dessa tiljor hafva en dryg andel i dramatikens historia i Finland, ja, långt drygare än dess yngre, mera lysande efterträdare på platsen. Innan Helsingfors nya teater kom till stånd stod nämligen den gamla teatern i Esplanaden några famnar framom den nyas nuvarande plats. Det var ett högst betänkligt gammalt träruckel, föremål för mycken spott och spe, men det var här som skaldekonsten i Finland för första gån-

gen från scenen anslog de fosterländska strängarna. Det var såsom en islossning, då i Fredrik Berndtsons »Ur lifvets strid» de blågula uniformerna visade sig vid tonerna af Björneborgarnes marsch och Döbeln med bandet om pannan beträdde scenen. Denna stormande hänförelse framkallade efter ett par föreställningar ett allerhögsta förbud mot styckets vidare uppförande, ett förbud, som imellertid sedermera blifvit upphäfdt. Det var här som den finska hufvudstadens musikamatörer, oförtrutna under den outtröttlige Pacius' ledning, uppförde operan »Kung Carls jagt». Det var här som Topelius i »Regina von Emmeritz» frammanade den protestantiska Nordens största hjelteminne; och om jag ej orätt minnes, var det äfven här som den olycklige unge skalden Wecksells häpnadsväckande snilleverk »Daniel Hjort» för första gången gick öfver tiljan. Mot allt detta har den nya teatern näppeligen något jemnbördigt att uppställa, utom ett verk, i sitt slag ouppnådt i Nordens dramatik, nämligen »Kungarne på Salamis». När den nya teatern vardt färdig, såldes den gamla på auktion för att begagnas till ved, såsom man trodde, men en företagsam man lät det gamla rucklet i föryngrad gestalt återuppstå utom stadens tull, och på dess tiljor är det nu som den finska operan tagit sina första steg.

Den föreställning, hvarmed det finska operasällskapet helt nyligen afslöt sin speltermin för hösten i Helsingfors, var en af de intressantaste jag någonsin eller någonstädes upplefvat. Man gaf »Trubaduren», ett stycke, som särdeles väl synes lämpa sig för begåfvade dilettanter, då väl ingen allvarlig musikvän här kan taga det så noga med ensemblen. Det är ganska mycket att under sådana förhållanden i flere partier kunna skänka sitt bifall åt lyckade bemödanden; men det är mer än mycket att i en sådan omgifning kunna helsa en verklig konstnärinna »med Guds nåde». Fröken Emmy Strömer,* sällskapets »primadonna assoluta», som återgaf Leonoras parti, var af denna äkta, ädla metall, som man stundom träffar bland mycket teaterguld, ingalunda alltid hos dem, som modets nyck öfverlemnat åt auktoritetstrons stupida förgudning, men som man någon gång finner namnlös och obemärkt i en vrå af verlden. Vid hvilken italiensk teater som helst kan man träffa en primadonna, hvilken med långt större ofelbarhet återgifver Verdi-sångens till stereotypi utpräglade frasering med dess vokala effekter. Men vid ingen teater har jag hört Leonoras parti, och knappast öfver hufvud något parti, gifvet med en

* Som bekant, n. m. fru Achté.

Anm. af utg.

mera stark och omedelbar dramatisk-musikalisk ingifvelse. För första gången hade jag på fullt allvar, trots galoppad-rytmen, en förnimmelse af att Leonora tagit giftet och frivilligt går i döden för sin älskade.

Fröken Strömer, som gjort sina sångstudier i Paris, röjer en god, om ock icke fullt afslutad skola. Man kan ofta få höra ett beklagande öfver, att en så begåfvad sångerska uppoffrar sig .för den finska teatern och går förlorad för verlden. Men för min del sluter jag mig obetingadt till dem, som i Finland notera hennes konstnärsskap efter en annan, långt högre kurs än den, efter hvilken det kunde gå i verldsmarknaden, och jag tror, att äfven de, som icke vilja i principen häri instämma, icke skola undgå att röna ett betydelsefullt intryck af det sätt, hvarpå fröken Strömer lyft det finska språket till att medverka i en verkligt storartad scenisk uppgift.

Innehåll.

Lefnadsteckning . . . . 3.

Dikter och Bilder.

Bilder från norden:

Näcken och Ägirs döttrar . . . . 35.
Julqväde . . . . 40.
»Sista paret ut!» . . . . 43.
Österåkerskullan . . . . 45.

Bilder från södern:

En nyårsnatt i Colosseum . . . . 47.
Aqvarell . . . . 57.
Auguratorium . . . . 58.
Scala Santa . . . . 61.
Åsnan . . . . 63.
Italienska epigram . . . . 64.
Vid en skandinavisk julfest i fjerran land . . . . 65.

Bilder och minnen:

Vid aftäckandet af Runebergs stod . . . . 68.
Helsning till Adolf Nordenskiöld . . . . 70.
Sång i S. H. T . . . . 75.
Till Signe Hebbe . . . . 77.
Till Christina Nilsson . . . . 79.
Filip von Schantz . . . . 84.
Fredrika Bremer . . . . 87.

+ Karl Chydenius 1864 . . . . . . 90.
+ Lars Fohlin 1866 . . . . . . 93.
Elias Sehlstedt 1874 . . . . . . 95.
Helmi Stigell 1887 . . . . . . 97.

Smärre dikter:

Minnets törne . . . . . . 99.
Aftonen . . . . . . 101.
O! vor' jag en fågel . . . . . . 102.
Apan kammarmusikus . . . . . . 103.
Camelia . . . . . . 104.

Finska folkvisor . . . . . . 105.

Porträtt af samtida:

August Blanche . . . . . . 113.
Viktor Rydberg . . . . . . 119.
Olof Strandberg . . . . . . 128.
Gunnar Wennerberg . . . . . . 135.

Operakällaren . . . . . . 140.
Rembrandt van Rijn . . . . . . 151.
Vid Santa Lucia i Neapel . . . . . . 163.
Litet om finska operan. . . . . . . 170.

ANMÄLAN.

DIKTER OCH BILDER

AF

KARL WETTERHOFF.

En af vår svensk-finska samtids mest kända literära personligheter har onekligen varit *Karl Wetterhoff*, och hans betydelse för särskildt vår konstutveckling kan ej skattas ringa, vare sig han vid skrifbordet än utvecklade konstens grundlagar, än med fina, träffande drag porträtterade framstående personligheter eller han föredrog att inför en lyssnande krets muntligen så sina tankar i unga konstnärssinnen. Han var dessutom en skald, som visserligen ej ofta lät plektern dallra öfver lyrans strängar, men, då så skedde, visste att framlocka lyriskt skära, välklingande toner. Lägges härtill, att han var en af dessa godmodiga, älskvärda, i sin omgifnings fröjder eller sorger broderligt deltagande personligheter, hvilkas minne alltid för en talrik vänkrets står i ljus dager, har förläggaren trott sig finna anledningar nog att inför den läsande allmänheten i Sverige och Finland framlägga ett urval af det bästa och mest karaktäristiska, som på vers eller prosa, under årens lopp, flutit ur Wetterhoffs

a,

än

UPPSALA UNIVERSITETSBIBLIOTEK
16000 002450615